

Deprivatie bij kinderen in België en zijn gewesten: wat zeggen de nieuwe data?

Colofon

Titel Deprivatie bij kinderen in België en zijn gewesten: wat zeggen de nieuwe data?

Cette publication est disponible en français sous le titre:
La déprivation des enfants en Belgique et dans ses régions:
que disent les nouvelles données?

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel

Auteurs Anne-Catherine GUIO, Senior researcher, LISER Luxembourg
Wim VAN LANCKER, Professor Sociaal Werk en Sociaal Beleid,
KU Leuven

**Coördinatie
voor de Koning
Boudewijnstichting** Directeur: Françoise PISSART
Senior Projectcoördinator: Saïda SAKALI
Projectcoördinator: Marie PICHAULT
Project & Knowledge Manager: Zyrine LLANES

Vormgeving Buro Knal

Deze uitgave kan gratis gedownload worden van onze website
www.kbs-frb.be

Wettelijk depot D/2893/2023/22

Referentienummer 3938

Oktober / 2023

- 1 Inleiding p. 8
- 2 Data en definities p. 12
- 3 Kinderarmoede en deprivatie in België en zijn gewesten p. 15
- 4 Evolutie in de deprivatie bij kinderen tussen 2014 en 2021 p. 24
- 5 Deprivatie bij kinderen en gezondheid p. 28
- 6 Deprivatie bij kinderen en de toegang tot basisvoorzieningen p. 31
- 7 Risicofactoren voor deprivatie bij kinderen in België p. 39
- 8 Focus op verblijfsregelingen in gescheiden/ nieuw samengestelde gezinnen p. 42
- 9 Besluit p. 70
- 10 Aanbevelingen voor het beleid p. 74
- 11 Referenties p. 83
- 12 Bijlage p. 88

Voorwoord

Kinderarmoede is een groot maatschappelijk probleem. Jaar na jaar bevestigen studies wat we op het terrein zien: kansarmoede ondermijnt de gezondheid van kinderen, beïnvloedt hun schoolcarrière en beperkt hun vooruitzichten op de toegang tot hoger onderwijs, werk en een gezonde en duurzame huisvesting. Met andere woorden: een kind dat in kansarmoede wordt geboren, zal daar waarschijnlijk de rest van zijn of haar leven de gevolgen van ondervinden en kan op zijn of haar beurt een volwassene in armoede worden.

Dit is een verpletterende vaststelling, maar tegelijk is het geen onontkoombare realiteit: het opzetten en versterken van gericht beleid is een krachtige hefboom om de vicieuze cirkel van armoede te doorbreken. Enkele recente beslissingen en maatregelen ten gunste van het jonge kind getuigen van een toenemende politieke wil op dit vlak. De Koning Boudewijnstichting juicht deze initiatieven toe. De Stichting wijst erop dat investeren in kinderen en de strijd tegen kinderarmoede niet mogen worden gezien als een kostenpost die weegt op de financiën van een land. Integendeel, talrijke studies tonen aan dat een dergelijke investering een positieve impact heeft op de begroting van een land.

Al meer dan tien jaar plaatst de Koning Boudewijnstichting de vroege kinderjaren in het hart van haar acties. De Stichting gebruikt daarbij haar verschillende werkmethodes: financiële steun aan actoren op het terrein, het ontwikkelen van vormingstools om de impact van professionals te vergroten, comités van experts, studiedagen en de publicatie van studies, zoals de studie die we hier voorstellen.

Wat is de draagwijdte van dit onderzoek, dat de deprivatie van kinderen in België meet en objectiveert? De cijfers bieden alvast het voordeel dat ze binnenkomen. **Kunnen we aanvaarden dat in ons land vandaag de dag 12,8% van de kinderen te lijden heeft onder materiële deprivatie?** Het ontbreekt deze kinderen dagelijks aan minstens drie items die volgens de Europese Unie noodzakelijk zijn voor een gezonde en evenwichtige ontwikkeling. In vergelijking met de deprivatiecijfers voor kinderen in andere Europese landen, bungelen we achteraan in het peloton.

In 2018 publiceerde de Koning Boudewijnstichting al een studie over deprivatie bij kinderen (door F. Vandenbroucke en A-C. Guio). Die bewees haar doeltreffendheid en vond haar weg naar de cenakels van de politieke besluitvorming. Deze nieuwe studie reikt geactualiseerde informatie over het onderwerp aan, op basis van gegevens die gaan tot 2021. (Bij de analyse van evoluties moet dan ook rekening worden gehouden met de impact van de coronapandemie en de antwoorden van het beleid daarop.) **Behalve in de actualisering ligt de oorspronkelijkheid van deze studie in het feit dat ze nieuwe invalshoeken voor de analyse aanreikt. Hierdoor kunnen we onze kennis van de noden en uitdagingen verfijnen, net als de prioritaire maatregelen die genomen moeten worden om zowel de gevolgen als de structurele oorzaken van kinderarmoede tegen te gaan.**

Deze gegevens vormen dan ook een bijkomend element om tot actie over te gaan inzake een problematiek die centraal staat in het Europees voorzitterschap in de eerste helft van 2024, en ook inzake de verbintenissen die België aanging in het kader van de Europese Kindgarantieplan. De aanbevelingen van de auteurs, Anne-Catherine Guio en Wim Van Lancker, werden voorgelegd aan een comité van stakeholders uit de sector, die bijkomende nuances en suggesties aanreikten. In vertrouwen op de kwaliteit van hun expertise neemt de Koning Boudewijnstichting deze aanbevelingen over (hoofdstuk 10) en zal ze die via deze publicatie op grote schaal verspreiden. Het is tegelijk belangrijk te onderstrepen dat de erin vervatte boodschappen geen standpunt van de Stichting zelf vertegenwoordigen.

Koning Boudewijnstichting

De Koning Boudewijnstichting dankt van harte het onderzoeksteam achter deze publicatie alsook de leden van het leescomité voor hun advies en suggesties.

- ✿ Monique Brisbois, La Récré de Violette et le coin des petits et de leurs parents, Marche-en-Famenne
- ✿ Amandine Broccia, Psychologue, Crèche Graines d'étoile, Seraing
- ✿ Peter Casteur, Afdelingshoofd beleidsontwikkeling, Agentschap Opgroeien
- ✿ Artemis Kubala, Bestuurder, LEVL de erkende participatieorganisatie voor Vlaanderen en Brussel, Project lead innovatie en inclusie, Blenders
- ✿ Saar Lambrechts, Beleidsmedewerker onderwijs, Netwerk tegen Armoede
- ✿ Sarah Meys, Beleidsadviseur kinderarmoede en sociaal beleid, Kinderrechtencommissariaat
- ✿ Jan Peeters, Voorzitter OMEP, Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen (VBJK)
- ✿ Florence Pirard, Chercheuse à l'ULg : les propositions de l'OMEP (Faculté de Psychologie, Logopédie et Sciences de l'Education)
- ✿ Bérénice Storms, Coördinator onderzoek, CEBUD Thomas More
- ✿ Renaud Tockert, Administrateur-délégué, CAP48-RTBF
- ✿ Cindy Van Geldorp, Ervaringsdeskundige armoede, vormings- en communicatiemedewerker Netwerk tegen Armoede
- ✿ Martin Wagener, Cirtes, UC Louvain
- ✿ Laurence Weerts, Coordinatrice de la Cellule opérationnelle de changement-Pacte pour un enseignement d'excellence, FWB

**“Als we ons zorgen
maken om de
gelijkheid van kansen
morgen, moeten we
ons zorgen maken
om de ongelijkheid
in de uitkomsten die
we nu boeken.”**

**(Atkinson, 2015; vert.
door de auteurs).**

1

Inleiding

Kinderarmoede heeft grote gevolgen op de lange termijn: opgroeien in armoede heeft een impact op je levenskansen, je kansen op sociale mobiliteit, op je gezondheid, status en inkomen. De kans is groot dat arme kinderen ook arme ouders worden, waardoor de armoede generatiearmoede wordt. Kinderarmoede brengt ook tastbare maatschappelijke kosten met zich mee: denk aan budgettaire kosten en aan de gevolgen voor de productiviteit en de arbeidsmarkt (zie Van Lancker en Vinck, 2019). Het is daarom van cruciaal belang dat we het probleem van kinderarmoede goed begrijpen, zodat we doeltreffende strategieën kunnen opzetten om het terug te dringen en de vicieuze cirkel van armoede en sociale uitsluiting te doorbreken (De Schutter, Frazer, Guio en Marlier, 2023).

Kinderarmoede wordt, net zoals armoede bij andere leeftijdsgroepen, doorgaans opgevat als een gebrek aan middelen dat kan worden gemeten op basis van een financiële of een niet-financiële benadering (Nolan & Whelan, 2011; Roelen & Gassmann 2008). Als je de problematiek financieel benadert, wordt kinderarmoede gezien als het percentage kinderen dat leeft in huishoudens met een laag inkomen. Als zodanig gaat het hier om een *indirecte* benadering van kinderarmoede, omdat we via deze weg niet rechtstreeks de levensomstandigheden van kinderen meten, wel die van het huishouden, wat direct gerelateerd is aan het inkomen van de ouder(s). Dit is de gebruikelijke benadering bij het meten van armoede op het niveau van de Europese Unie, die operationeel wordt gemaakt aan de hand van de indicator 'armoederisico'. Alle leden van een huishouden worden geacht een 'armoederisico' te lopen als ze in een huishouden leven met een besteedbaar inkomen onder de inkomensarmoedegrens. Die wordt gedefinieerd als 60% van het nationale mediaan besteedbaar inkomen van huishoudens.¹

Een dergelijke benadering biedt duidelijke voordelen als het gaat over de vergelijkbaarheid en interpretatie van gegevens tussen landen en door de tijd heen. Maar het is geen directe meting van de levensomstandigheden van kinderen. Wat er binnen het huishouden zelf gebeurt, is in een dergelijke benadering een black box. Zo wordt er geen rekening gehouden met de keuzes van sommige ouders die hun kinderen mogelijk willen behoeden voor de gevolgen van armoede. Bovendien zijn er goederen en diensten die specifiek zijn voor kinderen en die nodig zijn voor hun gezonde ontwikkeling en voor het realiseren van hun fundamentele menselijke behoeften en capaciteiten. Dat is de belangrijkste reden waarom de Europese Unie in 2018 een kindspecifieke deprivatie-indicator heeft aangenomen. Het gaat hier om een meer *directe* benadering van kinderarmoede, omdat de indicator gericht is op het vastleggen van wat nodig is *vanuit het standpunt van de kinderen zelf*.

¹ Inkomens van huishoudens worden 'geëquivaliseerd' om een vergelijking van huishoudens met een verschillende samenstelling mogelijk te maken. We gebruiken de aangepaste OESO-equivalentieschaal, die een gewicht van 1 toekent aan de respondent, 0,5 aan andere personen ouder dan 13 jaar in het huishouden, en 0,3 aan kinderen die jonger zijn dan 14.

Vanuit theoretisch oogpunt is de indicator gebaseerd op het concept 'relatieve deprivatie' van Townsend: 'Van individuen, gezinnen en bevolkingsgroepen kan worden gezegd dat ze in armoede leven wanneer ze niet over de middelen beschikken om het soort voedsel in huis te halen, deel te nemen aan activiteiten en over de levensomstandigheden en voorzieningen te beschikken die gebruikelijk zijn, of in ieder geval algemeen worden aangeprezen of goedgekeurd in de samenlevingen waar ze deel van uitmaken. Hun middelen liggen zo ver onder die van het gemiddelde individu of gezin dat ze in feite uitgesloten zijn van gewone leefpatronen, gewoonten of activiteiten.' (Townsend, 1979, p. 31).

Volgens deze definitie zijn kinderen gedepriveerd als ze zaken missen die gebruikelijk zijn, of op zijn minst algemeen worden aangeprezen in de samenlevingen waar ze deel van uitmaken en die voor kinderen cruciaal zijn om 'kind te zijn'. Mack en Lansley (1985) stelden de zogenaamde consensuele benadering voor om deze zaken te identificeren in Groot-Brittannië, rekening houdend met hoe individuen over levensbehoeften denken. Deze benadering werd vervolgens in veel landen over de hele wereld gebruikt. De methode is vergelijkbaar in alle landen, maar de indicatoren die eruit voortvloeien zijn allemaal contextspecifiek en houden rekening met de levensbehoeften in elke samenleving.

Op EU-niveau werden de 'noodzakelijke' items voor kinderen bepaald op basis van een Eurobarometer-enquête. Na de selectie van deze potentiële items werden data ingezameld over het gebrek eraan bij gezinnen met kinderen in de diverse EU-landen. Dat gebeurde in het kader van de EU Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) enquête in 2009 en 2014. De items maakten het mogelijk om een kindspecifieke, geaggregeerde indicator inzake materiële deprivatie te berekenen. Guio et al. (2012, 2018) toonden de hoge mate van vergelijkbaarheid van deze items tussen de landen en de diverse sociaaleconomische categorieën aan, wat cruciaal is voor het modelleren van de determinanten van deprivatie bij kinderen op EU-niveau. Na de goedkeuring van de EU-kindspecifieke deprivatie-indicator in 2018 werd besloten dat data over deze items vanaf 2021 elke drie jaar zouden worden verzameld.

De auteurs willen graag het Belgisch Bureau voor de Statistiek (STATBEL) bedanken voor het leveren van microgegevens van de Belgische EU-SILC-enquête, het Europees Bureau voor de Statistiek (Eurostat) voor het leveren van microgegevens van de Europese EU-SILC-enquête, evenals Thomas Delclite (STATBEL), François Ghesquiere (IWEPS) en Rasim Ryustem (Eurostat) voor interessante methodologische discussies. De auteurs willen ook graag de Koning Boudewijnstichting bedanken, in het bijzonder Françoise Pissart, Marie Pichault en Saïda Sakali, evenals de leden van het leescomité voor hun suggesties over eerdere versies van deze studie. De auteurs nemen echter de volledige verantwoordelijkheid op zich voor eventuele fouten en weglatingen.

In deze studie bouwen we voort op eerdere analyses van deprivatie bij kinderen in België en zijn gewesten voor 2014 (Guio en Vandenbroucke, 2019). We gebruiken de meest recente gegevens om trends tussen 2014 en 2021 te bespreken, determinanten van deprivatie bij kinderen te bepalen en beleidsoplossingen voor te stellen. Voor het eerst gebruiken we hier data uit 2021 om het verband te onderzoeken tussen de gezondheid van kinderen en deprivatie bij kinderen, en tussen verblijfsregelingen en deprivatie bij kinderen in gescheiden gezinnen. We onderzoeken ook de toegang die kinderen hebben tot publieke diensten zoals gezondheidszorg, kinderopvang en tot sociale huisvesting, rekening houdend met hun deprivatie.

Deze studie is als volgt opgebouwd. In het volgende onderdeel geven we meer details over de meting en de interpretatie van deprivatie bij kinderen. Vervolgens brengen we een overzicht van kinderarmoede op basis van een financiële indicator (indirect) en van materiële deprivatie (direct). We doen dat voor België en zijn gewesten, maar in een Europees en vergelijkend perspectief. Daarna bekijken we trends door de tijd heen. In het volgende onderdeel onderzoeken we het verband tussen kinderarmoede en de gezondheid van kinderen, en de toegang tot diensten zoals kinderopvang en sociale huisvesting. Tot slot onderzoeken we in de diepte de risicofactoren voor deprivatie bij kinderen en de rol van verblijfsregelingen wanneer de kinderen niet bij beide ouders wonen. We besluiten met een samenvatting van de resultaten en met aanbevelingen voor het beleid.

2

Data en definities

De EU-SILC gegevens zijn het resultaat van een enquête die over heel Europa wordt uitgevoerd door nationale bureaus voor de statistiek, onder auspiciën van Eurostat. De enquête bevat gedetailleerde informatie op het niveau van individuen en huishoudens over persoonlijke en gezinskenmerken, inkomen, werk, sociale uitsluiting en levensomstandigheden. Het is de belangrijkste gegevensbron om te komen tot een reeks van sociale EU-indicatoren die de voortgang van de lidstaten op het gebied van het sociaal en arbeidsmarktbeleid monitoren. In 2021 werden in de enquête 17 specifieke items inzake materiële en sociale aspecten van deprivatie bij kinderen opgenomen, waarvan 12 items die uitsluitend gaan over kinderen en 5 items die het huishouden betreffen waar ze toe behoren (zie kader 1 voor de lijst). Deze informatie wordt vanaf 2021 om de drie jaar verzameld in de EU-SILC-databank.

De door Guio et al. (2018) voorgestelde deprivatieschaal is gebaseerd op een eenvoudige (niet gewogen) optelsom van deze 17 items voor kinderen en huishoudens. De betrouwbaarheid is zeer hoog op EU-niveau, en ook in alle lidstaten. Deze schaal wordt in deze studie als volgt gebruikt: het percentage kinderen dat minstens drie van de 17 items mist vormt het deprivatiepercentage. We hanteren daarbij het concept 'gedwongen gemis': alleen kinderen die een item missen omdat ze het zich niet kunnen veroorloven (en dus niet uit vrije keuze of om andere redenen) worden beschouwd als kinderen die gedeprimeerd zijn wat het betrokken item betreft.

Voor een goed begrip van de data zijn drie aspecten inzake het verzamelen en verwerken ervan belangrijk. Ten eerste worden de EU-SILC-gegevens over de levensomstandigheden van kinderen niet bij de kinderen zelf ingezameld, maar bij de volwassene die de 'vragenlijst over het huishouden' invult. Twee: als in een bepaald huishouden ten minste één kind niet beschikt over een item, gaat het onderzoeksprotocol ervan uit dat alle kinderen in dat huishouden niet over dat item beschikken. Dit is een belangrijk zwak punt bij het bestuderen van verschillen in deprivatie *binnen* huishoudens: als het deprivatieniveau van elk kind in een huishouden afzonderlijk zou kunnen worden bepaald, zou het mogelijk zijn om verschillen in deprivatie van kinderen binnen individuele huishoudens, en ook tussen huishoudens, te bestuderen: lopen meisjes bijvoorbeeld meer kans op deprivatie dan jongens binnen hetzelfde huishouden? Tieners meer dan jongere kinderen? Drie: de informatie heeft betrekking op alle kinderen jonger dan 15 jaar (d.w.z. de items met betrekking tot kinderen worden verzameld in huishoudens met ten minste één kind in deze leeftijdscategorie). Toch wordt één item alleen verzameld in huishoudens met ten minste één schoolgaand kind (schoolreisjes). Van kinderen die in een huishouden wonen waar geen enkel kind naar school gaat, wordt verondersteld dat ze dit item niet missen.

Kader 1: Lijst van items die zijn opgenomen in de kindspecifieke indicator voor materiële deprivatie**Items m.b.t. kinderen:**

1. Wat nieuwe kleren (geen tweedehands)
2. Twee paar passende schoenen
3. Dagelijks vers fruit en verse groenten
4. Dagelijks vlees, kip, vis of een vegetarische equivalent
5. Boeken thuis, aangepast aan de leeftijd van het kind
6. Uitrusting voor ontspanning buitenshuis
7. Spelletjes voor binnenshuis
8. Geregeld vrijetijdsactiviteiten
9. Vieren van bijzondere gelegenheden
10. Van tijd tot tijd uitnodigen van vriendjes om te spelen en samen te eten
11. Deelnemen aan schooluitstapjes en -evenementen
12. Vakantie

Items m.b.t. het huishouden:

13. Vervangen van versleten meubels
14. Geen achterstallige betalingen
15. Toegang tot het internet
16. Behoorlijk verwarmde woonst
17. Beschikken over een auto voor privégebruik

Kinderarmoede en deprivatie in België en zijn gewesten

We focussen eerst op kinderarmoede volgens de financiële benadering. In België loopt 12,7% van de bevolking een armoederisico (meting door de EU-SILC 2021-enquête; de inkomens hebben altijd betrekking op het volledige jaar vóór het verzamelen van de data; hier is dat dus 2020). Voor kinderen (tussen 0 en 18 jaar) bedraagt dit 15%. Achter dit Belgische gemiddelde gaan grote gewestelijke verschillen schuil. In Vlaanderen loopt 7,8% van de bevolking een armoederisico, tegenover 17,3% in Wallonië en 25,4% in Brussel. Voor kinderen bedraagt het armoedepercentage 8% in Vlaanderen, 21% in Wallonië en 31% in Brussel. Figuur 1 toont hoe België en de gewesten het in de Europese rangschikking doen.

Voor een correcte interpretatie mag men niet uit het oog verliezen dat de armoedecijfers van de gewesten berekend zijn op basis van de nationale, Belgische armoedegrens. De vergelijking van gewesten op basis van een nationale drempel met EU-landen moet met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Ook in andere landen zijn er regionale verschillen en is binnen één land de diversiteit wat armoede betreft soms nog groter dan het verschil dat men in België vaststelt.² Een passende vergelijking zou zijn dat gewesten worden vergeleken met andere gewesten, maar dergelijke data zijn niet altijd gemakkelijk beschikbaar. Dit soort analyses valt buiten het bestek van deze studie.

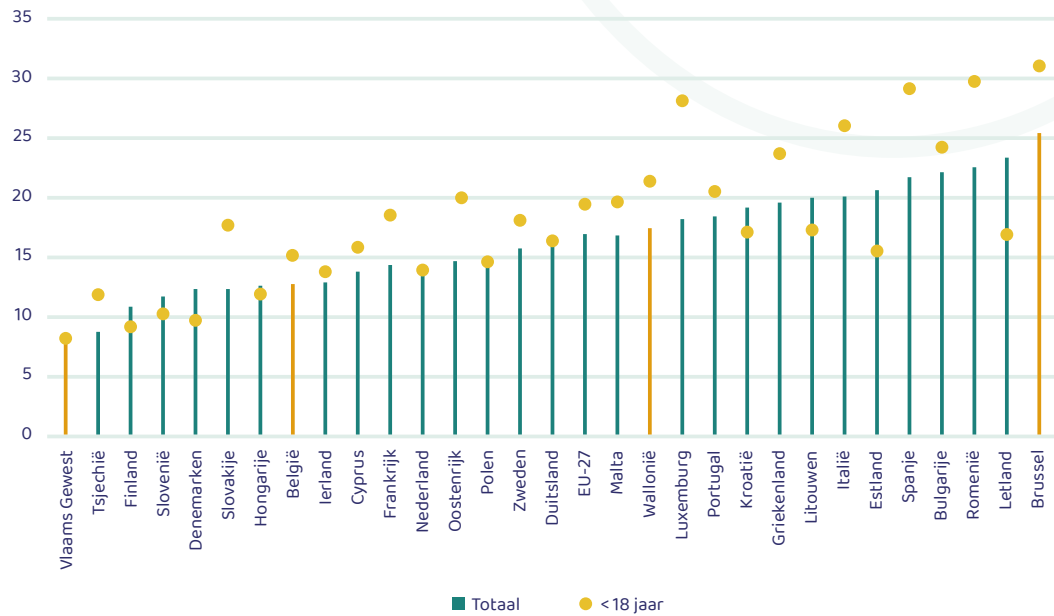
Toch is duidelijk dat Vlaanderen tot de best presterende regio's in Europa behoort wat kinderarmoede betreft – het zit in dezelfde categorie als Denemarken en Finland – terwijl Wallonië en in het bijzonder Brussel tot de slechtst presterende regio's behoren, in de categorie van Roemenië en Spanje. Bovendien is het risico op kinderarmoede in Vlaanderen vergelijkbaar met het armoederisico bij de algemene bevolking, terwijl in Wallonië en Brussel kinderen duidelijk een hoger risico lopen dan de bevolking als geheel.

² Bij een vergelijking tussen Brussel en andere entiteiten kan men zich afvragen of de magere resultaten van Brussel niet te wijten zijn aan het feit dat in de meeste landen armoede vaak geconcentreerd is in grote steden. Gegevens van Eurostat over armoede volgens de urbanisatiegraad (tabel ILC_LI43) geven echter aan dat armoede in de steden het hoogst is in drie Europese landen: België, Spanje en Oostenrijk (ongeveer 20% voor de totale bevolking; er zijn geen gegevens voor kinderen). Bovendien denken wij dat het des te belangrijker is om de cijfers voor Brussel te vermelden en ze te vergelijken met die van andere gewestelijke/nationale entiteiten vanwege het wetgevend kader: Brussel heeft in de strijd tegen armoede een aantal gedecentraliseerde bevoegdheden, zoals aangegeven door Guio en Vandenbroucke (2019).

Wat de evolutie op langere termijn betreft, toont figuur 2 dat kinderarmoede in alle regio's is toegenomen in de periode 2005-2018, waarna een daling is ingezet. Het is belangrijk om op te merken dat de methode om data te verzamelen in 2019 is veranderd, met name voor de inkomensvariabelen. Dit betekent dat vanaf 2019 de trends niet goed vergelijkbaar zijn met de periode daarvoor. Het is ook belangrijk om rekening te houden met de Covid-19-pandemie en de antwoorden van het beleid hierop. In de figuur hebben we de verschillende relevante fasen aangegeven: in 2020 werd de inzameling van data voor de inkomens van 2019 in ernstige mate beïnvloed door de eerste golven van de pandemie. Daardoor konden sommige respondenten niet worden bereikt of werden ze alleen telefonisch geïnterviewd. Om die reden adviseert Statbel, het Belgische bureau voor de statistiek, om de EU-SILC enquête voor 2020 te beschouwen als niet vergelijkbaar met eerdere of latere rondes van de enquête.³ In de twee daaropvolgende enquêtejaren (EU-SILC 2021 en EU-SILC 2022, de inkomensjaren 2020 en 2021) kan de daling van de armoede worden toegeschreven aan de combinatie van meer genereuze uitkeringen voor mensen die een werkloosheids- of een sociale uitkering ontvangen als reactie op de pandemie, en een stabiel gebleven armoedegrens als gevolg van de economische gevolgen van de pandemie. Aangezien deze specifieke, Covid-gerelateerde maatregelen voor het beschermen van inkomens tijdelijk waren en de armoedegrens inmiddels weer stijgt, is het onduidelijk hoe dit in de komende jaren zal evolueren. Dit alles betekent dat het op dit moment (nog) niet mogelijk is te besluiten dat de stijgende trend in kinderarmoede die we de afgelopen tien jaar in België hebben gezien, inmiddels is gekeerd.

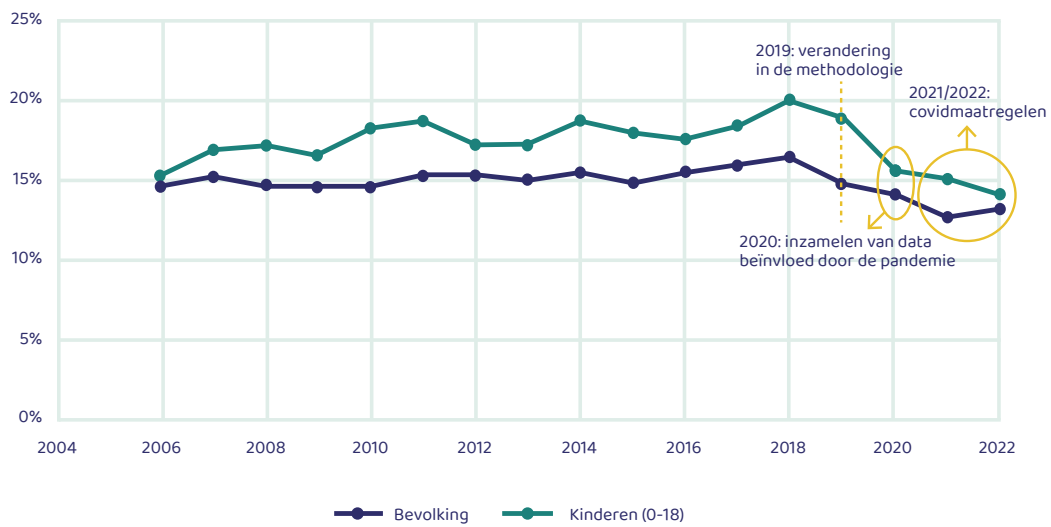
³ <https://statbel.fgov.be/nl/methodologische-nota-eu-silc-covid-19>

Figuur 1: Inkomensarmoede bij de bevolking als geheel en bij kinderen (0-18), in de EU-landen en in de Belgische gewesten, 2021, %

Bron: EU-SILC 2021, individuele data (berekeningen door de auteurs)

Figuur 2: Evolutie in de inkomensarmoede bij de bevolking als geheel en bij kinderen (0-18), België, 2006-2022, %

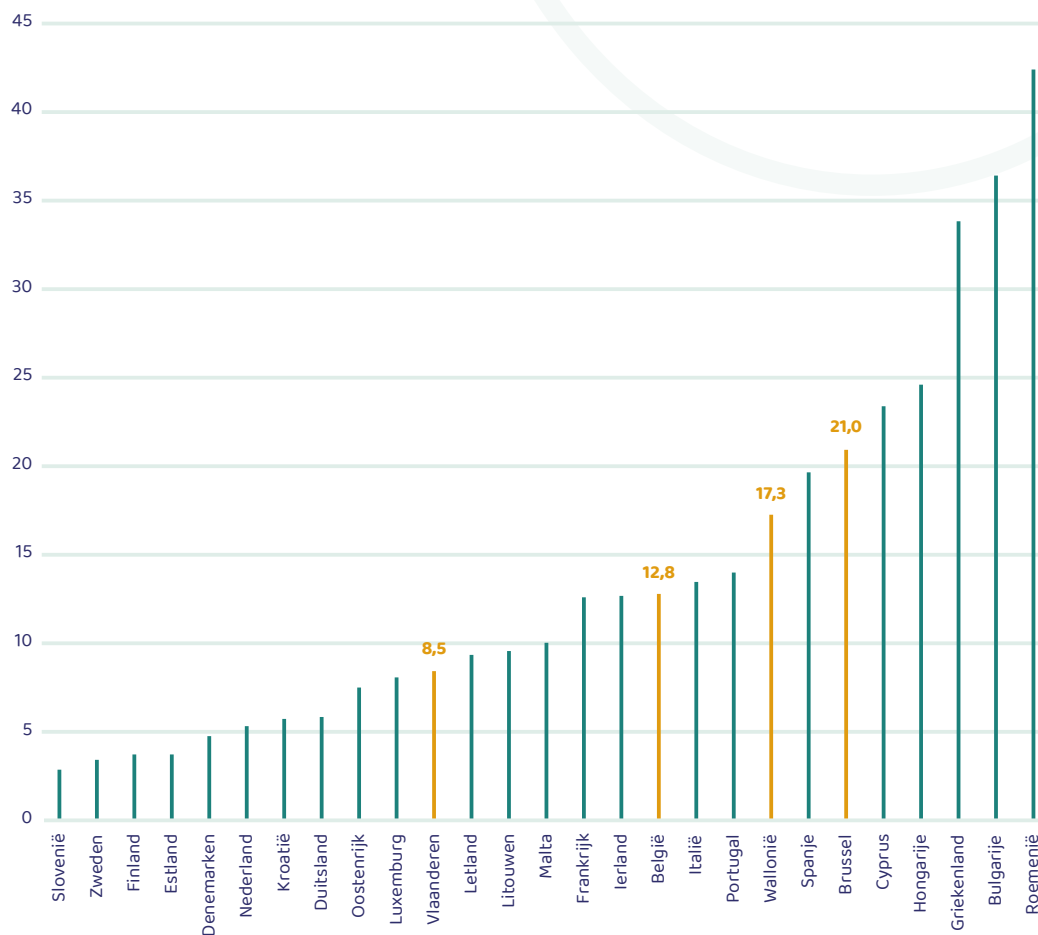

Bron: EU-SILC 2005-2022, individuele data (berekeningen door de auteurs)

Wanneer we kijken naar de kindspecifieke deprivatie-indicator in figuur 3, dan nemen België en zijn gewesten in de Europese rangschikking een andere plaats in. We herinneren eraan dat, in vergelijking met inkomensarmoede, deprivatie bij kinderen (1) een verschuiving inhoudt van een financiële naar een niet-financiële indicator, en (2) een verschuiving van een relatieve naar een meer absolute benadering. (3) De focus ligt op de levensomstandigheden van kinderen; die kunnen verschillen van die van hun ouders.

Figuur 3 toont dat landen als Estland en Kroatië erin slagen hun kinderen beter te beschermen tegen deprivatie dan tegen inkomensarmoede. Het omgekeerde geldt voor landen als Hongarije en Cyprus. In België heeft 12,8% van de kinderen (0-15 jaar) te maken met deprivatie, wat een relatief hoog percentage is in vergelijking met andere Europese landen. In Zweden, Finland, Denemarken, Nederland en Duitsland bijvoorbeeld bedraagt de deprivatie minder dan 6%. België rapporteert een deprivatiepercentage bij kinderen dat vergelijkbaar is met dat van Frankrijk, Ierland, Italië en Portugal. Het is duidelijk dat kinderen in België een hoog risico lopen op deprivatie. België presteert op dit vlak slechter dan als je baseert op het percentage voor inkomensarmoede. Hetzelfde geldt voor de gewesten. Terwijl Vlaanderen een toppresterder is op het vlak van kinderarmoede (met het voorbehoud dat we voorzichtig moeten zijn bij het vergelijken van gewesten met landen), presteert het minder goed in het beschermen van kinderen tegen deprivatie in vergelijking met andere landen (8,5%). Ook hier zijn de gewestelijke verschillen behoorlijk groot, met 17,3% gedeprimeerde kinderen in Wallonië en 21% in Brussel. Maar terwijl Brussel het hoogste percentage inzake kinderarmoede rapporteert (figuur 1), is het percentage voor materiële deprivatie veel hoger in Griekenland, Bulgarije en Roemenië.

Figuur 3: Kindspecifieke deprivatie, kinderen 0-15, EU-landen en Belgische gewesten, 2021, %

Bron: EU-SILC 2021, individuele data (berekeningen door de auteurs)

In tabel 1 overlopen we de afzonderlijke items die samen de indicator voor deprivatie bij kinderen uitmaken. De 'heatmap' laat voor elk item zien welke landen systematisch een hoog deprivatierisico aan de dag leggen (in rood) en welke landen systematisch goed presteren (in groen). Voor landen daartussenin is het ook mogelijk te identificeren welke specifieke items het vaakst ontbreken en waar de problemen zich concentreren. Landen als Zweden, Slovenië en Finland presteren systematisch goed. In deze landen hebben de problemen meestal te maken met betalingsachterstanden, het niet kunnen vervangen van versleten meubilair en niet minstens één keer per jaar op vakantie kunnen gaan. In landen als Roemenië, Bulgarije en Griekenland zijn er systematisch problemen voor bijna alle items.

In België zien we bij de gewesten enkele verrassende verschillen. In Vlaanderen bijvoorbeeld concentreren de problemen zich vooral bij drie behoeften waarin niet wordt voorzien: niet op vakantie kunnen gaan (12,5% van de kinderen), versleten meubilair niet kunnen vervangen (10,3%) en zich geen nieuwe kleren kunnen veroorloven (6,3%). Het gemis van deze items komt ook veel voor in Wallonië en Brussel, maar er zijn cruciale verschillen. In Brussel kan 9,5% van de kinderen zich niet dagelijks voldoende eiwitten veroorloven en 3,3% kan niet op dagelijkse basis verse groenten of fruit eten. In Wallonië is dat het geval voor respectievelijk 3,9% en 2,7% van de kinderen. In Vlaanderen komt een dergelijk voedselrisico nagenoeg niet voor.

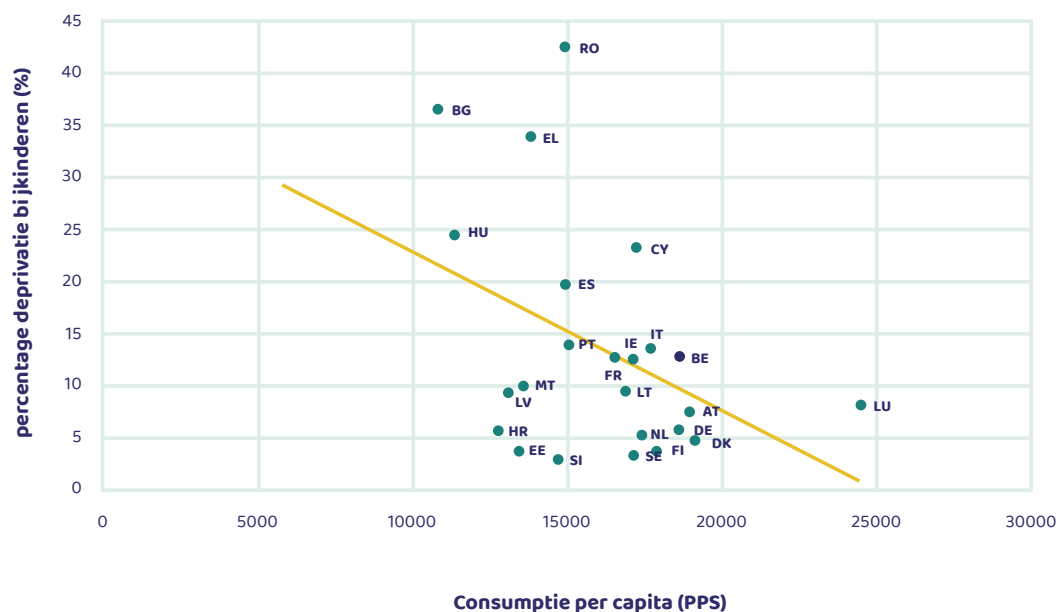
Tabel 1: Heatmap met het percentage kinderen (0-15) dat items uit de deprivatie-indicator mist, EU-landen en Belgische gewesten, 2021, %

Land	Fruit groenten	Boeken	Schoenen	Spelletjes binnenshuis	Proteïnen	Internet	Feestjes	Outdoor uitrusting	Kleren	Schoolreizen	Vrienden uitnodigen	Auto	Verwarming	Geregeld vrije tijd	Achterstallige betalingen	Vakantie	Vervangen versleten meubilair
SI	0.6	0.9	0.7	0.5	0.7	0.0	0.4	0.6	2.6	0.5	0.3	1.0	0.8	4.2	9.7	3.0	3.5
SE	0.2	0.6	0.3	0.3	0.2	0.1	0.5	1.3	1.0	0.6	0.2	3.4	1.8	3.8	6.2	5.6	5.8
FI	0.1	0.2	0.0	0.0	0.2	0.0	0.0	0.2	1.1	0.8	0.1	5.0	0.9	1.0	12.7	5.0	8.0
HR	1.0	1.3	0.4	1.2	1.8	0.7	1.5	1.2	2.3	1.5	1.5	2.6	3.4	2.6	19.5	11.2	8.2
AT	0.1	0.3	0.7	0.9	1.0	0.3	1.0	1.1	0.8	2.0	1.3	5.3	2.1	7.6	7.0	11.4	9.5
DK	0.3	1.8	1.8	1.0	0.2	0.5	0.8	2.5	2.3	1.3	0.4	5.3	3.3	2.9	7.0	4.5	9.7
VL	0.1	2.5	2.1	2.3	0.9	2.4	3.1	3.0	6.3	1.9	3.6	4.1	2.3	3.7	3.9	12.5	10.3
EE	0.5	0.2	0.7	0.3	0.7	0.1	0.3	1.3	1.2	0.5	1.0	3.1	1.4	1.4	7.4	4.8	11.8
NL	0.2	0.5	1.5	0.9	1.0	0.1	1.2	0.9	1.6	0.7	1.2	3.1	1.8	3.5	3.1	6.7	12.9
LT	3.7	1.3	1.6	0.6	1.9	1.0	1.8	1.2	3.7	0.8	2.9	6.1	19.5	5.6	10.1	6.0	14.7
DE	1.1	1.1	3.1	1.7	3.4	2.0	1.2	3.4	3.2	1.5	1.9	6.8	3.5	5.7	7.8	11.4	15.8
BE	1.4	2.8	3.6	2.4	2.9	1.8	3.3	3.9	8.9	1.9	3.9	5.9	4.4	5.6	6.3	17.5	16.1
MT	1.0	1.4	3.8	1.8	3.3	2.5	3.5	4.2	4.4	0.3	3.5	1.4	7.0	5.5	10.4	14.5	16.7
LV	1.3	1.6	3.1	1.5	1.6	0.7	1.9	3.1	7.5	3.9	2.3	9.2	2.9	2.9	9.4	8.5	16.7
IE	1.4	0.6	4.0	2.1	1.3	1.8	1.6	2.9	5.2	3.8	1.6	6.1	3.0	5.6	17.8	20.9	19.6
LU	0.4	1.3	1.1	1.2	0.9	0.3	3.7	3.3	3.9	4.5	4.4	1.1	2.7	3.3	9.6	7.6	20.0
IT	1.3	4.0	2.5	2.7	2.5	5.2	3.4	3.7	4.0	4.5	4.7	2.5	7.8	9.1	9.8	16.9	23.0
WA	2.7	3.5	5.0	2.5	3.9	1.1	3.4	4.4	11.4	1.9	3.0	3.9	7.4	7.8	9.3	25.5	23.3
FR	1.9	0.8	3.0	0.8	1.6	0.8	0.9	1.9	4.5	3.1	1.9	4.1	5.7	6.0	15.3	10.6	23.7
BR	3.3	2.7	7.0	2.9	9.5	0.9	4.2	7.1	14.5	2.0	7.5	19.1	6.0	9.0	8.9	18.8	24.2
CZ	1.3	1.3	0.6	1.1	2.1	0.8	1.4	3.4	1.6	2.8	1.4	5.6	2.0	3.5	3.5	4.5	24.3
ES	2.0	1.7	2.0	3.4	2.8	2.0	5.5	4.4	5.7	6.9	5.9	5.5	12.7	8.4	19.8	25.7	28.7
HU	10.4	7.4	4.0	7.6	11.2	6.3	5.6	8.8	11.7	10.0	11.8	17.8	6.5	15.5	18.4	29.2	32.9
PT	0.4	1.2	0.0	0.8	0.0	0.8	1.6	0.6	4.3	6.6	1.5	3.5	10.1	9.7	9.3	15.5	33.7
BG	15.7	19.9	22.0	17.7	14.6	11.5	11.3	28.2	13.8	18.7	17.0	14.2	20.1	24.3	22.5	29.6	34.4
CY	0.3	3.2	0.4	2.4	0.1	0.1	6.4	3.9	2.7	3.3	6.4	1.0	24.6	11.2	25.1	23.8	34.5
RO	10.8	16.0	17.1	31.0	14.9	14.2	20.5	36.3	13.9	26.1	22.3	25.6	11.4	35.5	12.2	40.1	49.5
EL	3.0	10.8	2.0	6.3	5.5	1.7	13.4	8.9	2.5	11.0	5.8	6.1	16.7	20.4	40.5	26.4	59.5

Bron: individuele data EU-SILC (berekeningen door de auteurs). Geen data beschikbaar voor Tsjechië, Slowakije en Polen.
Raadpleeg bijlage 1 voor de lijst met acroniemen van landen.

Deprivatie bij kinderen houdt verband met de algemene levensstandaard in een land (hoe betaalbaar is het om in basisbehoeften te voorzien?) en met de verdeling van de middelen binnen een land (wie kan voldoen aan zijn basisbehoeften?). Om meer inzicht te krijgen in de resultaten vergelijkt figuur 4 het gemiddelde consumptieniveau per hoofd van de bevolking (uitgedrukt in koopkrachtpariteiten) en het percentage deprivatie bij kinderen. Het gemiddelde consumptieniveau is een indicatie van de algemene levensstandaard in de verschillende landen. Je zou verwachten dat een hogere levensstandaard gepaard gaat met lagere deprivatiecijfers bij kinderen, aangezien diensten en goederen die nodig zijn om in de basisbehoeften te voorzien in dat geval ruimer beschikbaar en betaalbaarder zijn. De figuur toont een gemiddelde negatieve correlatie ($r = -0,41$): hoe hoger het gemiddelde consumptieniveau per hoofd van de bevolking, hoe lager het cijfer van de deprivatie bij kinderen. Maar nogal wat landen wijken af van dit patroon. Zo heeft België een van de hoogste gemiddelde consumptieniveaus in Europa, maar is het percentage gedepriveerde kinderen hoger dan in landen met een vergelijkbare levensstandaard. Omgekeerd hebben landen als Slovenië, Estland, Kroatië, Letland, Litouwen en Malta een veel lager welvaartsniveau dan België, maar slagen ze er toch in om hun kinderen beter te beschermen tegen deprivatie. Als we het consumptieniveau gebruiken als maatstaf voor wat mogelijk is op het vlak van de deprivatie bij kinderen, heeft België nog veel meer mogelijkheden om kinderen beter te beschermen tegen deprivatie.

Figuur 4: Verband tussen het nationale consumptieniveau per capita en het percentage deprivatie bij kinderen, Europese landen, 2021

Bron: EU-SILC 2021, individuele data (berekeningen door de auteurs) en Eurostat National accounts. Correlatie $r = -0,41$
Raadpleeg bijlage 1 voor de lijst met acroniemen van landen.

A large, light blue stylized number '4' is positioned on the left side of the page. To its right, there are several abstract, light blue line art shapes that resemble stylized leaves or petals, scattered across the upper and middle portions of the page.

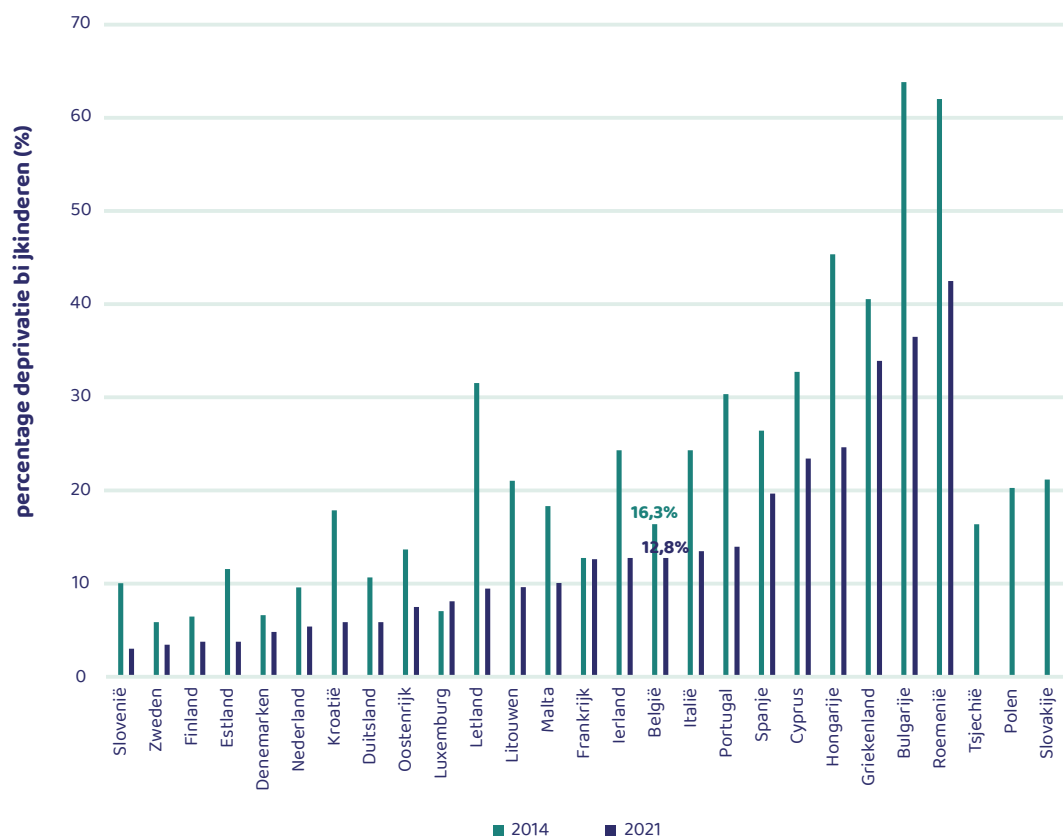
4 Evolutie in de deprivatie bij kinderen tussen 2014 en 2021

Hoe evolueert de deprivatie bij kinderen in de loop van de tijd? Aan de hand van de EU-SILC-data over deprivatie bij kinderen in 2021 kunnen veranderingen sinds 2014 worden geanalyseerd, al is de impact van de prijsstijgingen in de energie en de inflatie, die zich vooral sinds eind 2021 laat voelen, niet opgenomen. Figuur 5 laat zien dat tussen 2014 en 2021 de deprivatie bij kinderen in bijna alle EU-landen is afgenomen, soms zelfs substantieel. In landen als Roemenië, Bulgarije, Letland, Hongarije, Kroatië, Portugal, Ierland, Cyprus en Slovenië was de daling massief, waardoor het percentage deprivatie bij kinderen vaak met meer dan de helft is gedaald. In landen als Griekenland, Spanje en ook België was die daling veel beperkter. In de meeste landen met de meest gunstige evolutie steeg het gemiddelde consumptieniveau per hoofd van de bevolking aanzienlijk, wat gezien de correlatie met deprivatie bij kinderen een belangrijke impact kan hebben gehad.

De evolutie die we tussen 2014 en 2021 waarnemen moet echter met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Zoals hierboven uitgelegd, is de indicator gebaseerd op het concept 'gedwongen gemis': alleen kinderen die een item missen omdat het onbetaalbaar is (en niet uit vrije keuze of om andere redenen), worden beschouwd als gedepriveerd van dat bewuste item. De inzameling van data vond echter plaats in 2021, toen er als gevolg van Covid-19 beperkingen golden voor activiteiten zoals vrijetijd, vakantie en feestjes met familie en vrienden. Dit kan tot een toename hebben geleid in het percentage huishoudens met kinderen dat verklaarde dat ze dingen niet deden om 'andere redenen' dan de onbetaalbaarheid ervan, ook al zouden sommigen van hen zonder de Covid-beperkingen niet over het item hebben beschikt omdat het inderdaad onbetaalbaar is. Deze impact wordt voor België geïllustreerd in figuur 6. Het percentage huishoudens dat niet beschikt over een bepaald item 'om andere redenen' is tussen de twee enquêterondes aanzienlijk toegenomen voor items als vakantie, vrienden uitnodigen, schoolreisjes en geregeld vrijetijdsbesteding. Voor veel items is het totale percentage kinderen die om welke reden ook niet beschikten over een item (onbetaalbaarheid en andere redenen) in de loop van de tijd niet veel veranderd of is het zelfs gestegen.

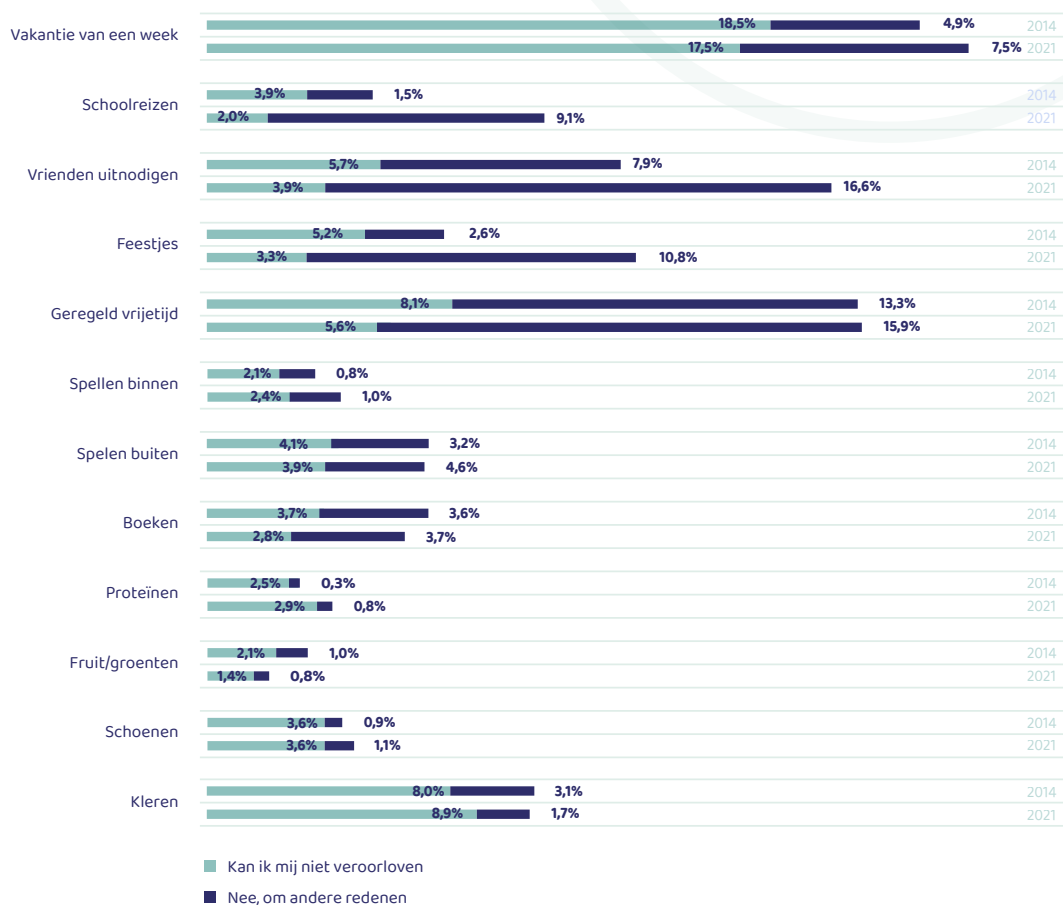
Deze observaties komen nog veel duidelijker naar voren in sommige andere landen. In Cyprus is het percentage kinderen dat 'om andere redenen' niet over een item beschikt, tussen 2014 en 2021 aanzienlijk gestegen voor schoolreisjes (2% naar 49%), vakanties (16% naar 31%), vrienden uitnodigen (12% naar 31%) en geregeld vrijetijdsbesteding (16% naar 33%). Voor Letland geldt hetzelfde: schoolreisjes (0,5% naar 41%), vakanties (11% naar 20%), vrienden uitnodigen (8% naar 56%), feestjes (0,5% naar 17%), geregeld vrijetijdsbesteding (7% naar 46%). Deze tendens, die betrekking heeft op de items die beïnvloed werden door de Covid-19-beperkingen, is in verschillende mate aanwezig in diverse landen. Hoewel het onmogelijk is om de impact van de pandemiebeperkingen op de antwoorden op deze vragen te meten, betekent dit in ieder geval dat we voorzichtig moeten zijn met stevige conclusies over de afname van de deprivatie bij kinderen tussen 2014 en 2021. In de volgende enquêteronde (2024) zullen we kunnen beoordelen of dit een echte trend was, dan wel of er sprake was van een vertekening door de pandemie.

Figuur 5: Percentage deprivatie bij kinderen in 2014 en 2021, kinderen (0-15), Europese landen, %

Bron: EU-SILC 2021, individuele data (berekeningen door de auteurs). Geen data voor Tsjechië, Slovakije en Polen.

Figuur 6: Percentage kinderen die een item missen wegens onbetaalbaarheid of om andere redenen in 2014 en 2021 in België, %

Bron: BE-SILC 2014 en BE-SILC 2021 individuele data (berekeningen door de auteurs)

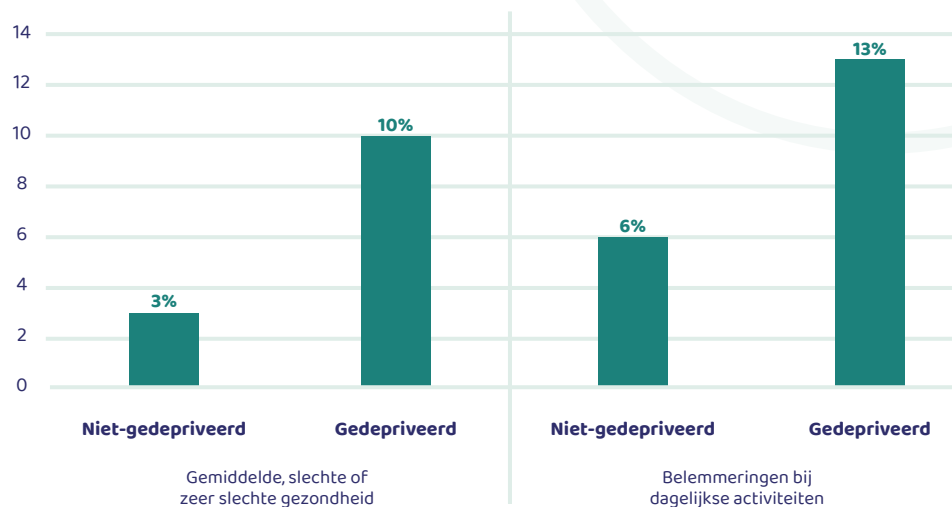

5 Deprivatie bij kinderen en gezondheid

Het is goed gedocumenteerd dat armoede en gezondheidsproblemen met elkaar samenhangen. Kansarme bevolkingsgroepen worden vaker blootgesteld aan een groot aantal gezondheidsrisico's, waaronder ook omgevingsrisico's, en aan financiële belemmeringen bij de toegang tot gezondheidszorg. De verhoogde blootstelling aan armoedegerelateerde risicofactoren leidt tot grote verschillen in levensverwachting tussen mensen in armoede en de rest van de bevolking. Voor alle EU-landen geldt bijvoorbeeld dat dertigjarige mannen met een lagere opleiding dan hoger secundair onderwijs gemiddeld ongeveer acht jaar minder lang leven dan mannen die hoger onderwijs hebben gevolgd (OESO en Europese Unie, 2018, p. 84). In Engeland was tussen 2003 en 2018 een op drie vroegtijdige sterfgevallen toe te schrijven aan omgevingsdeprivatie: als iedereen hetzelfde sterfterisico had als mensen in de hogere inkomensklassen, dan zouden in deze hele periode bijna 900.000 vroegtijdige sterfgevallen zijn voorkomen (Lewer et al., 2020). Op haar beurt leidt een slechte gezondheid tot armoede, zowel door de verminderde productiviteit van werknemers en door levenslange lichamelijke en psychische aandoeningen, als door de kosten die verbonden zijn met gezondheidszorg. De verwachting is dat de sociaaleconomische vormen van ongelijkheid inzake gezondheid al op jonge leeftijd beginnen en de neiging hebben om zich in de loop van de tijd op te stapelen (Pilas et al., 2014; Villadsen et al., 2023).

De EU-SILC-data van 2021 maken het voor het eerst mogelijk om een slechte gezondheid tijdens de kindertijd te koppelen aan deprivatie bij kinderen. Figuur 7 toont het percentage kinderen (0-15) van wie de ouders aangeven dat hun algemene gezondheid slecht, zeer slecht of gemiddeld is, het percentage dat het heeft over (ernstige) belemmeringen bij hun dagelijkse activiteiten vanwege gezondheidsproblemen, en het percentage per deprivatiestatus bij kinderen. We merken op dat, net als bij de deprivatievariabelen voor kinderen, de vragen werden gesteld aan de ouders van de kinderen. Het gaat dan ook niet om een 'objectieve' gezondheidsstatus of om een formele diagnose, maar om een subjectieve beoordeling van de belemmeringen waarmee kinderen worden geconfronteerd. De resultaten laten zien dat kinderen die kampen met deprivatie veel vaker last hebben van belemmeringen bij hun dagelijkse activiteiten of van een slechte gezondheid. De kans dat kinderen in een deprivatiesituatie aan een slechte gezondheid lijden is meer dan drie keer groter dan bij niet-gedepriveerde kinderen (10% versus 3%), terwijl ze twee keer zoveel kans hebben op belemmeringen tijdens hun dagelijkse activiteiten (13% versus 6%).

Figuur 7: Algemene gezondheidstoestand (slecht, zeer slecht, gemiddeld) + waarschijnlijkheid van (ernstige) belemmeringen bij dagelijkse activiteiten door deprivatie, kinderen (0-15), België, 2021, %

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Aan de hand van deze data kunnen we de precieze drijvende krachten achter een verhoogd risico op een slechte gezondheid of op chronische problemen voor gedeprimeerde kinderen niet achterhalen. Er is een uitgebreide literatuur die wijst op een aantal mogelijke factoren die het verband tussen kinderarmoede en gezondheidsresultaten verklaren.

Het risico op een slechte gezondheid neemt sterk toe door op te groeien met een ontoereikend inkomen en is ook gekoppeld aan een reeks andere sociale determinanten, zoals de opleiding van de ouders. Armoede kan de gezondheid beïnvloeden door een ontoereikende voeding, onvoldoende gebruik van preventiediensten, slechte huisvesting en een kansarme omgeving. Armoede heeft ook impact op de geestelijke gezondheid en de ontwikkeling van kinderen. Een studie van EuroHealthNet heeft aangetoond dat dergelijke beproevingen tijdens de kindertijd een negatief effect kunnen hebben op alle domeinen van de ontwikkeling van kinderen: op cognitief vlak, qua communicatie en taal, op het vlak van sociale en emotionele vaardigheden. Een niet-adequate ontwikkeling van deze vaardigheden heeft een diepgaand effect op de rest van de hele levensloop (Goldblatt et al., 2015). Andere studies hebben dan weer de negatieve impact van de dagelijkse overlevingsstrijd op de geestelijke gezondheid aangetoond. Aan de hand van data die zijn verzameld in de derde ronde van *Children's Worlds*, een onderzoek bij kinderen in het reguliere onderwijs in 35 landen, hebben Gross-Manos en Bradshaw (2022) laten zien dat op macroniveau in een land materiële deprivatie en multidimensionale armoede sterk samenhangen met de algemene levenstevredenheid en met welbevinden bij kinderen. Al deze factoren worden nog versterkt door het feit dat gedeprimeerde kinderen minder toegang hebben tot essentiële gezondheidsvoorzieningen, een thema dat we in het volgende deel van deze studie behandelen, waar we het hebben over de toegang die gedeprimeerde kinderen hebben tot publieke diensten in de brede zin van het woord (gezondheid, kinderopvang, sociale huisvesting).

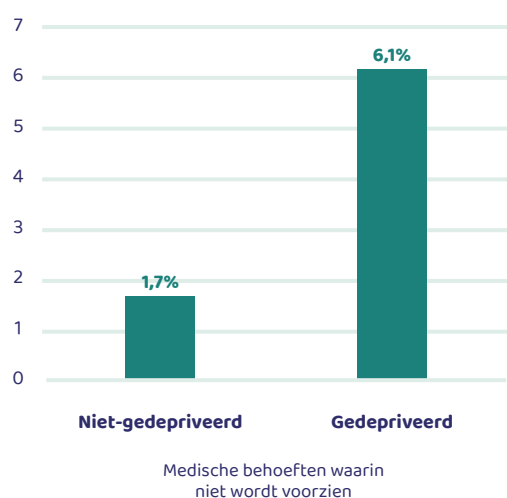

Deprivatie bij kinderen en de toegang tot basisvoorzieningen

6.1 Gezondheidszorg

Bovenop de al genoemde risicofactoren komt ook nog eens het feit dat gedepriveerde kinderen minder kansen hebben om effectief toegang hebben tot essentiële gezondheidsvoorzieningen. Figuur 8 bevestigt dat in België deprivatie bij kinderen verbonden is met een grotere kans dat er niet wordt voorzien in hun medische behoeften. Ongeveer 6% van de gedepriveerde kinderen heeft te kampen met onvervulde medische behoeften (en gaan bijvoorbeeld niet naar de dokter als dat nodig is) als gevolg van problemen met de betaalbaarheid/toegankelijkheid. Bij de niet-gedepriveerde kinderen gaat het om 1,7%.

Figuur 8: Percentage kinderen met medische behoeften waarin niet wordt voorzien, met hun deprivatiestatus, België, 2021, %

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

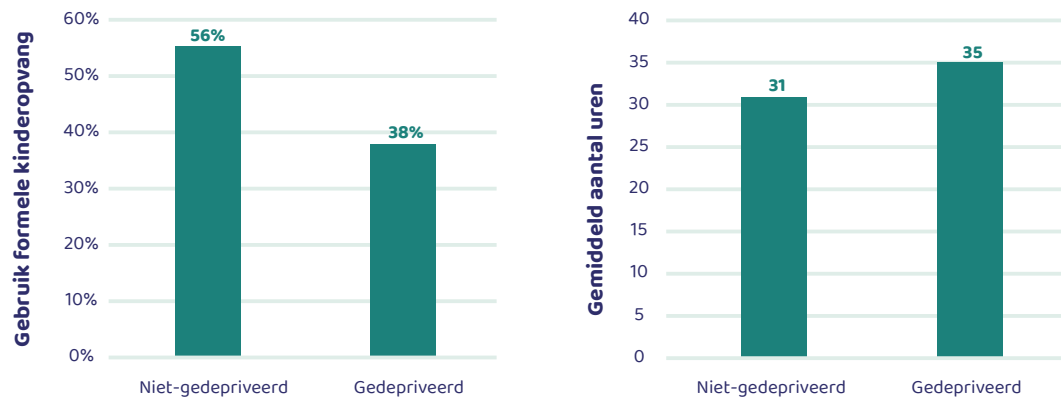
6.2 Kinderopvang

Kinderopvangvoorzieningen van hoge kwaliteit voor de jongste kinderen hebben een directe gunstige invloed op de ontwikkeling van kinderen (zowel cognitief als op andere ontwikkelingsgebieden). Het is een manier om de ongelijkheid, die al op jonge leeftijd begint, te verkleinen. Dit kan op zijn beurt een positieve impact hebben op het doorbreken van generatiearmoede. Kinderopvang heeft ook een directe positieve impact doordat de ouders kunnen gaan werken, waardoor het gezinsinkomen stijgt en de financiële mogelijkheden van ouders om in hun kinderen te investeren erop vooruitgaan (Vandenbroeck et al., 2018).

Er kunnen echter geen effecten van deze initiatieven worden verwacht als gedepriveerde kinderen op belemmeringen stoten waardoor ze geen beroep kunnen doen op kinderopvang. Onderzoek wijst uit dat het al dan niet participeren aan kinderopvang in veel Europese landen gepaard gaat met vormen van ongelijkheid naargelang van de opleiding van de ouders, het gezinsinkomen en de tewerkstelling van de ouder(s). Ook in België en zijn gewesten wordt het participeren aan kinderopvang gekenmerkt door diepe sociaaleconomische kloven. In figuur 9 tonen we het verschil in het participeren aan formele kinderopvang naargelang van de deprivatiestatus van kinderen voor de jongste leeftijdsgroep, alsook het gemiddelde aantal uren waarin die kinderen in een formele kinderopvang vertoeven. De resultaten bevestigen dat gedepriveerde kinderen minder vaak ingeschreven zijn in een vorm van formele kinderopvang (38%) in vergelijking met niet-gedepriveerde kinderen (56%) in België. Wat de intensiteit van het gebruik betreft, tonen de resultaten aan dat, als jonge kinderen die opgroeien in deprivatie gebruik maken van formele kinderopvang, de kans groter is dat ze daar voltijds ingeschreven zijn. Belangrijk is dat het aandeel van de gedepriveerde kinderen die zijn ingeschreven in vormen van formele kinderopvang, sinds 2014 niet is toegenomen.

Wat zijn mogelijke belemmeringen? Betaalbaarheidsproblemen voor de armsten; voorrangsregels voor werkende ouders, wat drempels opwerpt voor kinderen uit werkloze gezinnen of gezinnen met een lage werkzaamheidsgraad; het gebrek aan kinderopvangplaatsen op een redelijke afstand, vooral in afgelegen of kansarme gebieden; te weinig flexibele openingstijden of inschrijvingsmodaliteiten. Dat allemaal draagt bij tot de ongelijkheid in het gebruik van diensten in de formele kinderopvang (Van Lancker en Ghysels, 2017; Pavolini en Van Lancker, 2018).

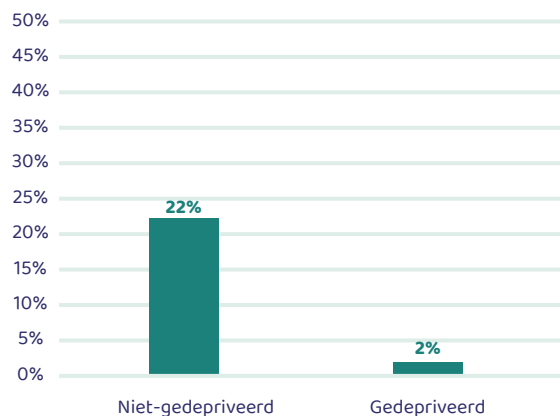
Figuur 9: Het gebruik van formele kinderopvang en het gemiddelde aantal uren, volgens deprivatiestatus, kinderen (0-3), België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

In figuur 10 tonen we het percentage jonge kinderen die tijdens een gewone week worden opgevangen door familie of grootouders (informele kinderopvang). Dit is een indicatie van het sociale netwerk waarop gezinnen kunnen terugvallen en het kan ons helpen om te begrijpen of er substitutie-effecten in het spel zijn. Het is mogelijk dat gedeprimeerde gezinnen kunnen rekenen op informele kinderopvang om aan hun behoeften te voldoen, terwijl niet-gedeprimeerde kinderen eerder een beroep zullen doen op formele kinderopvang. De resultaten laten zien dat er geen sprake is van een dergelijke substitutie. Integendeel, gedeprimeerde kinderen maken minder vaak gebruik van informele kinderopvang (slechts 2%) in vergelijking met niet-gedeprimeerde kinderen (22%). Dit betekent dat ze twee keer benadeeld zijn: ze maken minder vaak gebruik van formele kinderopvang en ze kunnen minder terugvallen op informele opvangkanalen.

Figuur 10: Gebruik van informele kinderopvang, kinderen (0-3) volgens hun deprivatiestatus, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Wat de kinderen van 3 tot 6 jaar betreft, is in België het aantal ingeschreven kinderen in de kleuterschool zeer hoog. In 2021 zorgde dit niveau volgens de EU-SILC-gegevens voor 98% van de kinderen in deze leeftijdsgroep (14% minder dan 30 uur per week, 84% 30 uur per week of meer). We hebben echter geen gegevens over het eventuele absenteïsme voor alle kleuterscholen samen, noch over de invloed van het sociaaleconomische niveau van de ouders. Wat de derde kleuterklas betreft, lijken de gegevens voor de Federatie Wallonië-Brussel te wijzen op een significant absenteïsme (ongeveer 10%)⁴.

⁴ <https://www.dhnet.be/regions/tournai-ath-mouscron/2022/09/26/absenteisme-en-3eme-maternelle-le-taux-reste-considerable-Q3ECRF4MCFDWXHD7J2EKXHRQSI/>

6.3 Sociale huisvesting

Tot slot onderzoeken we in welke mate gedepriveerde kinderen toegang hebben tot sociale huisvesting. Sociale huisvesting is potentieel een belangrijke hefboom in het beleid om de levensomstandigheden van arme kinderen te verbeteren, aangezien dit een directe impact kan hebben op de kosten voor huisvesting, en op de kwaliteit en stabiliteit ervan. Dat heeft allemaal positieve gevolgen voor kinderen en het kan de voorwaarden creëren om uit de armoedecirkel te ontsnappen. Figuur 11 laat zien dat gedepriveerde kinderen vaker in een sociale woning leven dan niet-gedepriveerde kinderen (25% versus 6%), wat erop wijst dat het aanbod aan sociale woningen zich richt tot de armste gezinnen met kinderen. Er zijn echter belangrijke verschillen tussen de gewesten: in Vlaanderen woont 36% van de gedepriveerde kinderen in een sociale woning, tegenover 5% van de niet-gedepriveerde kinderen. In Wallonië gaat het om 22% van de gedepriveerde kinderen tegenover 6% van de niet-gedepriveerde kinderen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de situatie bijzonder: slechts 13% van de gedepriveerde kinderen woont er in een sociale woning, maar ook 12% van de niet-gedepriveerde kinderen woont in een sociale woning.

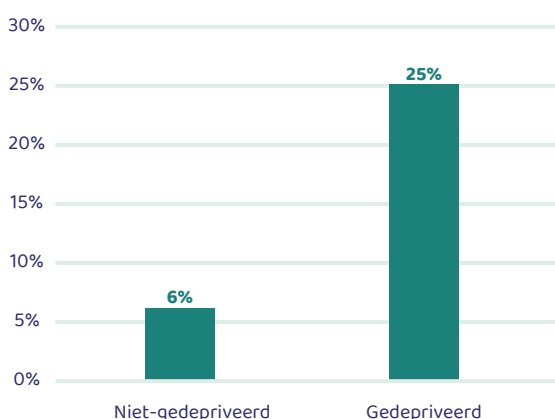
Hier is in de loop van de tijd nauwelijks verbetering in opgetreden: in 2014 had 23% van de gedepriveerde kinderen toegang tot sociale huisvesting. Er was een stijging in Vlaanderen: van 25% in 2014 naar 36% nu, terwijl er een aanzienlijke daling was in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: van 23% naar 13% vandaag. In Wallonië is het percentage gedepriveerde kinderen die in een sociale woning wonen stabiel gebleven.

Een indicatie van de potentiële impact van sociale huisvesting is de huurprijs die wordt betaald door gezinnen met gedepriveerde kinderen: de gemiddelde huurprijs bedraagt 420 euro voor gezinnen in een sociale woning, tegenover 711 euro voor huurders op de privémarkt (in België in 2021). Gezien het sterke verband tussen deprivatie bij kinderen en een laag inkomen is betaalbare huisvesting een belangrijke pijler van elke strategie in de armoedebestrijding. Een andere indicatie is de kwaliteit van de huisvesting. Er is stevige evidentie dat opgroeien in een woning van slechte kwaliteit schadelijk is voor de gezondheid en het welzijn van kinderen. Gezien het feit dat gedepriveerde kinderen vaker in een slechte gezondheid opgroeien, moet huisvesting niet alleen betaalbaar zijn, maar moet ze ook een gezonde leefomgeving bieden voor kinderen.

Figuur 12 toont het percentage van de kinderen dat in een woning van slechte kwaliteit woont, uitgesplitst volgens hun deprivatiestatus. Huisvesting wordt beschouwd als 'van slechte kwaliteit' als de woonst een van de volgende problemen vertoont: een lekkend dak of vochtproblemen, geen bad, douche of in pandig toilet, te donker. Hoewel de resultaten duidelijk laten zien dat gedepriveerde kinderen vaker in een woning van slechte kwaliteit wonen (36% vergeleken met 21% van de niet-gedepriveerde kinderen), zijn er belangrijke verschillen volgens huurstatus. Gedepriveerde kinderen die in een sociale woning wonen, leven minder vaak in een woonst van slechte kwaliteit dan kinderen die wonen in een privéwoonst. Dat is ook het geval voor ouders die huiseigenaar zijn.

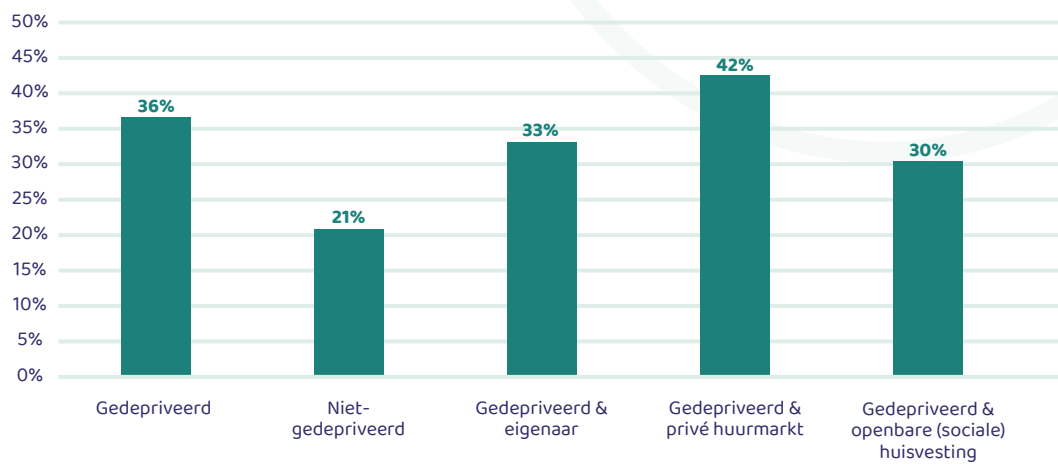
Kortom, zowel qua betaalbaarheid als qua woonkwaliteit zijn gedepriveerde kinderen beter af in sociale huisvesting. Dit betekent dat er nog een groot onbenut potentieel is als het gaat om het bevorderen van de levensomstandigheden van kinderen door middel van sociale huisvesting: 75% van de gedepriveerde kinderen woont niet in een sociale woning.

Figuur 11: Percentage kinderen dat woont in sociale huisvesting, volgens hun deprivatiestatus, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Figuur 12: Percentage kinderen die wonen in huisvesting van slechte kwaliteit, volgens deprivatiestatus, en voor gedeprimeerde kinderen naar woningstatus, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

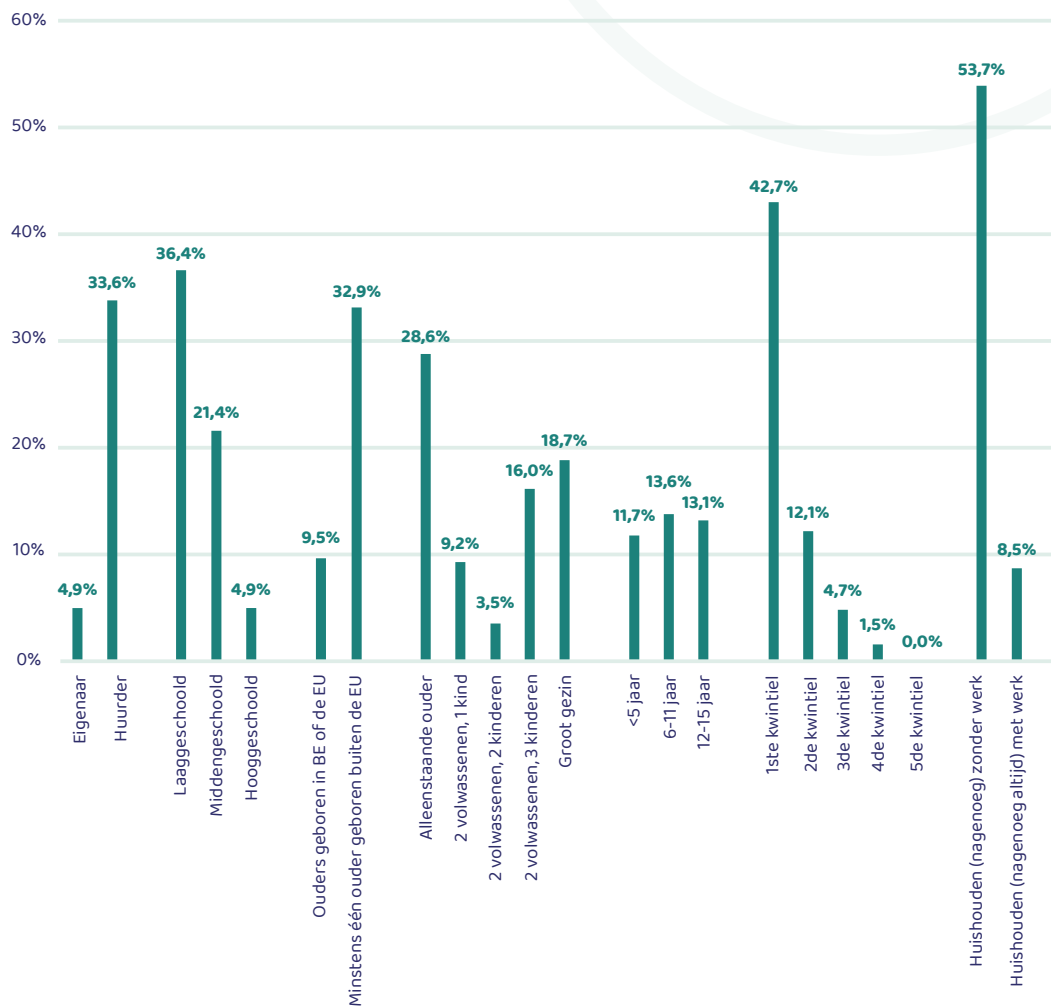
Risicofactoren voor deprivatie bij kinderen in België

In dit onderdeel beschrijven we hoe het risico op deprivatie bij kinderen samenhangt met sociaaleconomische factoren en kenmerken van het huishouden. Dit helpt ons om te identificeren welke gezinnen een groter risico lopen. Figuur 13 laat zien dat deprivatie bij kinderen geconcentreerd voorkomt bij specifieke gezinstypes en sociaaleconomische situaties. Allereerst: alleenstaande ouders en grote gezinnen lopen een veel grotere kans op deprivatie bij kinderen dan koppels met kinderen. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat alleenstaande ouders te maken hebben met een drievoudig probleem: onvoldoende middelen, onvoldoende werkgelegenheid en een beleid dat hen niet adequaat ondersteunt (Nieuwenhuis & Maldonado, 2018).

Ten tweede: kinderen met ten minste één ouder die buiten de EU is geboren, lopen een veel grotere kans op deprivatie dan in België of de EU geboren kinderen. Belangrijk is ook dat het risico op deprivatie zich niet concentreert bij de jongste kinderen alleen.

Als we het in termen van sociaaleconomische situaties uitdrukken, is het duidelijk dat het risico op deprivatie bij kinderen veel hoger is bij gezinnen met een laag inkomen (42%), huishoudens waar niet wordt gewerkt (54%), huishoudens waarin beide ouders laaggeschoold zijn (36%) en huurders (34%). Omgekeerd lopen kinderen met hoger opgeleide, werkende ouders die een hoger inkomensniveau hebben en die eigenaar zijn van hun huis een zeer klein risico op deprivatie.

Figuur 13: Percentage deprivatie bij kinderen volgens diverse risicofactoren in België, 2021, %

Bron: EU-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Focus op verblijfsregelingen in gescheiden/nieuw samengestelde gezinnen

8.1 Waarom zijn verblijfsregelingen in deze context belangrijk?

In het vorige onderdeel toonden we aan dat de deprivatie bij kinderen veel hoger is als kinderen in eenoudergezinnen leven. Maar tot dusver werden eenoudergezinnen in enquêtes op een onnauwkeurige manier in beeld gebracht. Zo werd er geen rekening mee gehouden met het feit dat eenoudergezinnen kinderen kunnen hebben die niet permanent in het huishouden aanwezig zijn, afhankelijk van de getroffen verblijfsregeling. Bovendien kunnen mensen die als alleenstaand worden beschouwd, óók eenoudergezinnen zijn, omdat ook zij kinderen kunnen hebben die buiten het huishouden leven, maar gedurende een deel van de tijd wel bij hen zijn.

Voor het eerst bevatten de EU-SILC-gegevens voor 2021 informatie over de verblijfsregelingen van kinderen die niet bij hun beide ouders wonen; die zijn verzameld in een thematische ad-hocmodule. Dit is een belangrijke stap voorwaarts: het negeren van het feit dat sommige kinderen in verschillende huishoudens leven, geeft immers een vertekend beeld van de verdeling van huishoudtypes en hoe zij verschillen wat betreft levensomstandigheden en vormen van deprivatie. Het werkelijke percentage van nieuw-samengestelde gezinnen en eenoudergezinnen is naar beneden toe vertekend en het percentage alleenstaanden en koppels zonder kinderen is naar boven toe vertekend als kinderen die hun tijd tussen beide ouders verdelen slechts in één huishouden worden geregistreerd. Tabel 2 bevestigt dat de inclusie van de kinderen die gedurende een deel van de tijd bij een ondervraagde ouder wonen, het percentage alleenstaande ouders doet toenemen van 22,8% naar 26,4% (aangezien sommigen in de huidige typologie als alleenstaanden werden gecategoriseerd). Het percentage koppels met kinderen die bij beide ouders wonen daalt van 70,4% naar 52,2%. Het wordt nu ook mogelijk om het aanzienlijke percentage (18,5%) nieuw-samengestelde gezinnen te identificeren. Hierbij zijn er koppels die voordien werden geïdentificeerd als 'kinderloos'.

Tabel 2: Verdeling van huishoudens met kinderen (in en buiten de steekproef), volgens het type huishouden, België, 2021

Type huishouden	Huidige typologie	Herziene typologie
Alleenstaand	3.6%	
Alleenstaande ouder	22.8%	26.4%
Koppel zonder kinderen	0.6%	
Koppel met kinderen die bij beide ouders wonen	70.4%	52.2%
Koppel met minstens één kind dat niet bij beide ouders woont		18.5%
Andere	2.6%	2.6%

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs. De selectie van huishoudens is gebaseerd op de aanwezigheid van kinderen (van alle leeftijden) in het huishouden (kinderen in de steekproef) of van kinderen die buiten het huishouden leven (kinderen buiten de steekproef). N = 2.441.

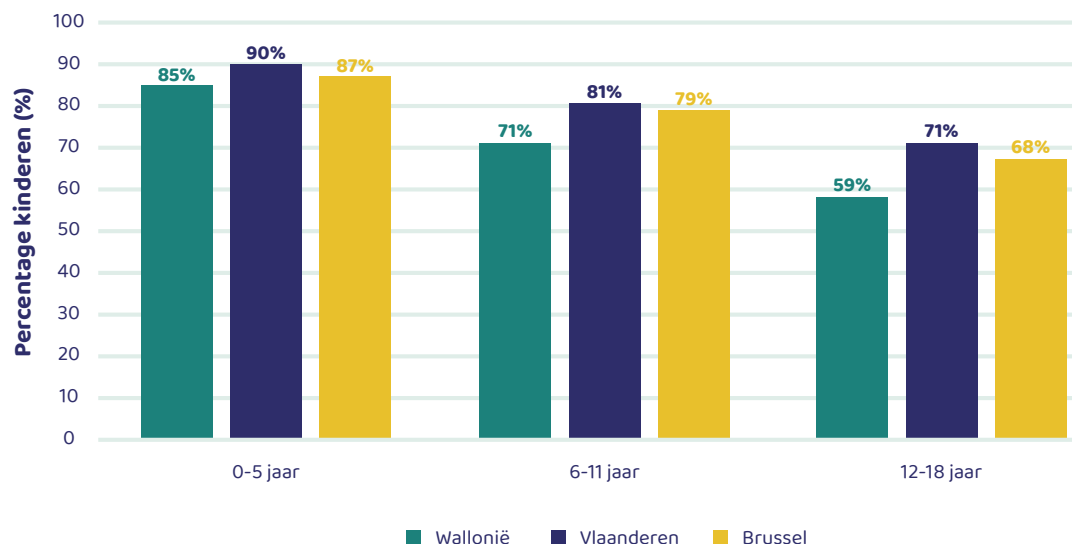
In de beschrijving ligt de nadruk op de statistische aspecten van de analyse van huishoudens, maar waar het hier om gaat is de impact die deze statistische typologieën hebben als we de behoeften van gezinnen moeten gaan beoordelen en als we het sociaal en gezinsbeleid willen aanpassen aan deze realiteit. Hoe volwassenen die na een scheiding leven met kinderen in overheidsbeleid worden gecategoriseerd, heeft een directe invloed op de effectiviteit van dat beleid.

Dankzij de huidige informatie, die beschikbaar is in de ad-hocmodule voor 2021, is het in de volgende secties mogelijk om een meer gedetailleerde analyse aan te reiken van de levensstandaard van kinderen, afhankelijk van de verblijfsregelingen die hun ouders troffen, en inclusief de rol van gezinsuitkeringen en onderhoudsgeld die tussen huishoudens worden overgedragen. In het volgende onderdeel geven we een inschatting van het percentage kinderen die niet bij beide ouders wonen en hoe zij hun tijd tussen beide huishoudens verdelen.

8.2 Hoeveel kinderen wonen bij beide ouders?

De eerdere figuren gebruikten het huishouden als eenheid van de analyse. Wanneer we de data bekijken vanuit het perspectief van het kind, bedraagt het percentage kinderen dat bij de twee ouders woont in België 77%; het gaat van 71% in Wallonië naar 79% in Brussel en 80% in Vlaanderen. Zoals te verwachten is, neemt het percentage kinderen dat bij beide ouders woont af met de leeftijd van het kind (figuur 14). Terwijl het percentage kinderen dat bij beide ouders woont hoog en relatief gelijklopend is in de gewesten (85% in Wallonië, 87% in Brussel en 90% in Vlaanderen) voor kinderen jonger dan 5 jaar, daalt dit voor oudere kinderen (12-18 jaar) tot 59% in Wallonië, 68% in Brussel en 71% in Vlaanderen.

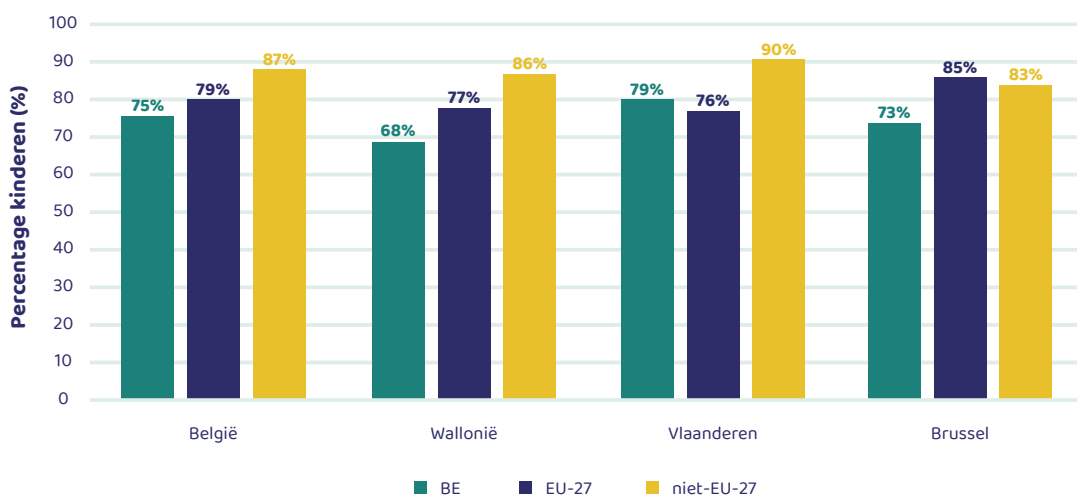
Figuur 14: Percentage kinderen dat bij beide ouders woont, volgens leeftijdsgroep en per gewest, België, 2021, %

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

De relatieve positie van Brussel kan op het eerste gezicht verrassend lijken, aangezien de verwachting is dat het scheidingspercentage hoger ligt in stedelijke dan in landelijke gebieden. Ze kan tot op zekere hoogte worden verklaard door het hoge percentage inwoners van Brussel die in een niet-EU-land zijn geboren (31%); er is ook het percentage Brusselaars die in een ander EU-land zijn geboren (22%). Die percentages liggen hoger dan in Wallonië (respectievelijk 10% en 8%) en in Vlaanderen (respectievelijk 8% en 5%). Figuur 15 laat inderdaad zien dat het scheidingspercentage lager is bij ouders van buitenlandse origine⁵ dan bij ouders die in België geboren zijn, vooral bij wie in niet-EU27-landen geboren is. Het scheidingspercentage van ouders die geboren zijn in België is vergelijkbaar in Wallonië en Brussel, en is lager in Vlaanderen.

Figuur 15: Percentage kinderen dat bij beide ouders woont, volgens herkomst België, 2021

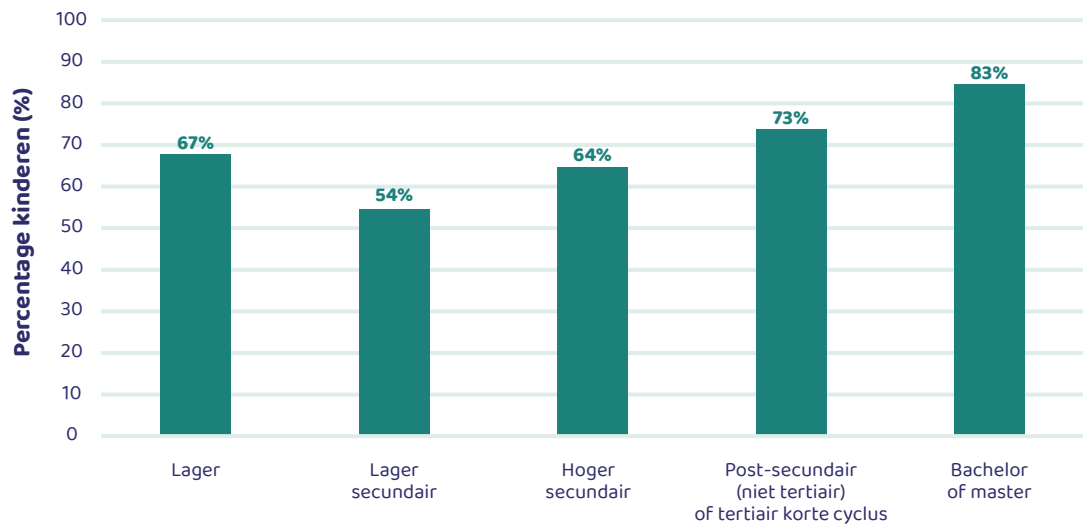
Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

We vonden ook een positief verband tussen het huidige inkomen van het huishouden en de waarschijnlijkheid dat kinderen bij beide ouders wonen. Dit impliceert echter geen causaliteit, omdat het in twee richtingen kan gaan: bij huishoudens met een laag inkomen zie je een hogere kans op echtscheiding, en gescheiden ouders hebben meestal een lager inkomen na het beëindigen van de relatie. Om een beter inzicht te krijgen in het besluitvormingsproces – hoe bepalen gescheiden of gescheiden levende ouders de verblijfsregeling voor hun kinderen en hoe wordt dit beïnvloed door hun sociaaleconomische situatie? – zou er informatie moeten worden verzameld over het inkomen van het huishouden op het moment van de scheiding. Die is niet beschikbaar in de enquête.

Het is daarom beter om ons te richten op sociaaleconomische kenmerken die niet worden beïnvloed door de scheiding, zoals het hoogste opleidingsniveau van ouders. Figuur 16 laat zien dat de kans om bij beide ouders te wonen toeneemt met het opleidingsniveau van de ouders.

⁵ Definitie: minstens één ouder is geboren in een ander land dan België, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen landen binnen en buiten de EU-27.

Figuur 16: Percentage kinderen dat bij beide ouders woont, volgens het hoogste opleidingsniveau van de ouders, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs.

Een multivariate analyse (logistische regressie, zie tabel 3) bevestigt eerdere bilaterale correlaties wanneer voor relevante achtergrondkenmerken wordt gecorrigeerd: de kans op gescheiden ouders neemt toe met de leeftijd van het kind en neemt af met het aantal kinderen in het huishouden, wanneer de ouders niet in België geboren zijn of een hoger opleidingsniveau hebben. Er zijn nog steeds aanzienlijke verschillen tussen de gewesten, ook als men al deze factoren in rekening brengt.

Tabel 3: Odds ratio, waarschijnlijkheid dat een kind niet met z'n twee ouders leeft in het huishouden

Odds Ratio

Effect	Puntschatting	95% Wald betrouwbaarheidsinterval	
Hooggeschoold vs midden- of laaggeschoold	0.300	0.255	0.353
Aantal kinderen	0.874	0.809	0.944
Vlaanderen vs Wallonië	0.686	0.572	0.823
Brussel vs Wallonië	0.790	0.634	0.986
Geboren in België vs geboren in EU-27 of buiten EU	1.910	1.541	2.366
Leeftijd 0-5 jaar vs leeftijd 6-17 jaar	0.475	0.393	0.573

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

8.3 Bij wie verblijven kinderen als ze niet bij beide ouders wonen?

Voor kinderen die niet bij beide ouders wonen, is het interessant te weten hoe zij hun tijd tussen hun ouders verdelen. Dit wordt in figuur 17 weergegeven door de variabele van het maandelijkse aantal nachten die het kind in het huishouden doorbrengt (gemiddeld in een typische maand). Opvallend is het hoge percentage kinderen dat de hele maand bij slechts één ouder doorbrengt. Dit hoge percentage van de exclusieve verblijfsregeling lijkt in tegenspraak met het feit dat sinds 2007 en na de wijziging in de Belgische echtscheidingswetgeving rechters verplicht zijn om eerst de mogelijkheid van het co-ouderschap te onderzoeken. Dit geeft aan dat de gangbare opvatting van de realiteit waarin kinderen na een echtscheiding leven – twee ouderlijke huishoudens waartussen de kinderen heen en weer gaan – niet overeenstemt met de realiteit waarin bijna de helft van deze kinderen leeft.

Figuur 17: Verdeling van de kinderen aan de hand van het aantal nachten die ze in het huishouden doorbrengen gedurende een typische maand, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Om de data makkelijker te kunnen interpreteren brengt tabel 4 ze samen in vijf categorieën naargelang van de duur van het verblijf. We splitsen de informatie op tussen het huishouden van de moeder en van de vader.

Tabel 4: Verdeling van de kinderen aan de hand van het aantal nachten die ze in het huishouden doorbrengen gedurende een typische maand (% kinderen dat niet bij beide ouders leeft in het huishouden)						
Plaats waar het kind werd geïnterviewd	≤ 2 dagen	3-12 dagen	gedeeld (13-17 dagen)	18-28 dagen	≥ 29 dagen	Totaal
Interview in het huishouden van de vader	1.1	2.4	11.9	1.9	3.7	20.9
Interview in het huishouden van de moeder	1.6	6.2	12.7	16.7	41.9	79.1

Bron: EU-SILC 2021, individuele data; berekeningen door de auteurs

Tabel 4 laat zien dat 79% van de kinderen die niet bij beide ouders wonen, deel uitmaakt van het huishouden van hun moeder. Dit percentage is hoger in Brussel (87,6%) en lager in Vlaanderen (76%); het komt op 80% in Wallonië. De cijfers tonen aan dat de kans om deel uit te maken van het huishouden van de moeder of van dat van de vader niet gelijk verdeeld is over de gescheiden ouders. Zoals hierboven vermeld, woont een groot percentage van de kinderen (bijna) de hele maand in slechts één huishouden. 42% van de kinderen met gescheiden ouders verblijft voltijds bij hun moeder, 3,7% bij hun vader.

Het tweede belangrijke punt in de tabel is dat slechts een kwart van de kinderen hun tijd gelijk verdeelt tussen de twee huishoudens. De cijfers zijn symmetrisch bij kinderen die in het huishouden van hun moeder en dat van hun vader werden bevraagd (elk ongeveer 12%).

Uit de gegevens blijkt ook dat sommige kinderen deel uitmaakten van het huishouden van hun vader/moeder, zonder dat ze de meeste tijd bij hem/haar doorbrachten. Verrassend genoeg brengt 1,5% van alle kinderen uit de steekproef met gescheiden ouders niet één nacht door in het huishouden waartoe ze behoren, volgens de enquête.

Als we aannemen dat, wanneer kinderen niet aanwezig zijn in het huishouden van de ene ouder, ze in het huishouden van de andere ouder wonen, kan de verdeling van kinderen volgens de ouder bij wie ze de meeste tijd doorbrachten tijdens een typische maand worden gecorrigeerd.⁶ In tabel 4 is de tijd die ze veronderstellen bij de moeder (of de vader) door te brengen rood (of groen) gekleurd. Het percentage kinderen dat hun tijd (bijna) gelijk verdeelt tussen de twee verschijnt in het zwart. Als we deze cijfers in tabel 5 herverdelen, zien we:

- ❁ twee derde van de kinderen met gescheiden ouders verblijft het grootste deel van de maand bij hun moeder, d.w.z. 18 dagen of meer. Van hen verblijft 43% de hele maand (≥ 29 dagen) bij haar;
- ❁ het percentage kinderen dat het grootste deel van de tijd bij de vader verblijft bedraagt 13% (van wie 5,3% uitsluitend bij hem woont);
- ❁ ongeveer een kwart van de kinderen verdeelt hun tijd bijna gelijk tussen beide ouders.

⁶ Dit kan een sterke aanname zijn, aangezien sommige kinderen niet bij de andere ouder verblijven als ze niet in het huishouden leven: ze kunnen bij andere familieleden of in (school)instellingen wonen.

Deze uitsplitsing komt in de buurt van de data zoals die zijn gepubliceerd door de Ligue des Familles (2022).⁷ Daaruit blijkt dat 28% van de gescheiden gezinnen heeft gekozen voor een gelijk verdeelde verblijfsregeling, hoewel bijna 40% het exclusieve verblijfsrecht heeft; meestal gaat het om de moeder.

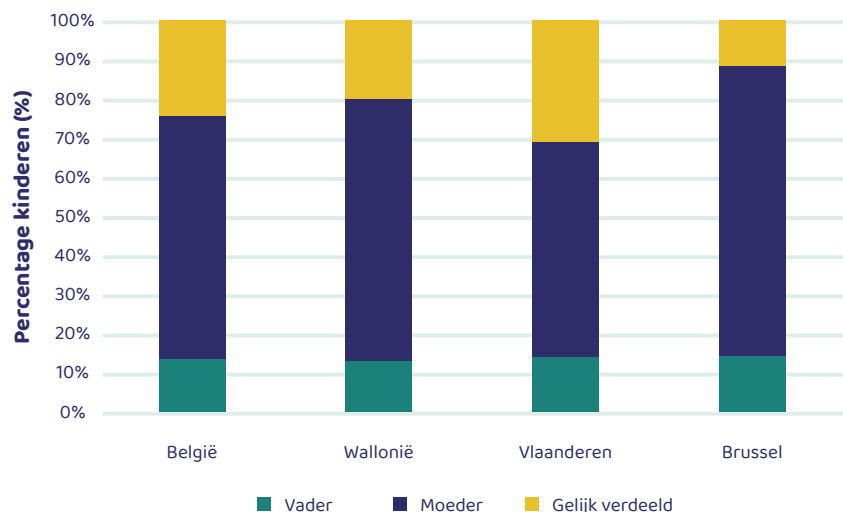
Tabel 5: Verdeling van de kinderen volgens verblijfsregeling in een typische maand (% kinderen)	
Verblijfsduur in een typische maand	% kinderen dat niet bij beide ouders woont
Minstens 18 dagen/maand bij de vader	13.4
Minstens 18 dagen/maand bij de moeder	62.0
Gelijk verdeeld verblijf	24.6

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

In absolute aantallen betekent dit dat bij meer dan 540.000 kinderen de ouders gescheiden zijn. Van hen wonen ongeveer 337.000 kinderen het grootste deel van de tijd bij hun moeder, 134.000 in co-ouderschap en 73.000 voornamelijk bij hun vader.

De uitsplitsing van de verblijfsregelingen verschilt tussen de gewesten, waarbij het percentage van de moeders met verblijfsrecht het hoogst is in Brussel en het aandeel van het gelijk gedeelde verblijfsrecht het hoogst in Vlaanderen (figuur 18).

Figuur 18: Verblijfsregeling per gewest, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Noot: gangbare verblijfsregelingen zijn: co-ouderschap (gelijk verdeeld); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de moeder ('moeder'); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de vader ('vader').

⁷ Ligue des familles (2022).

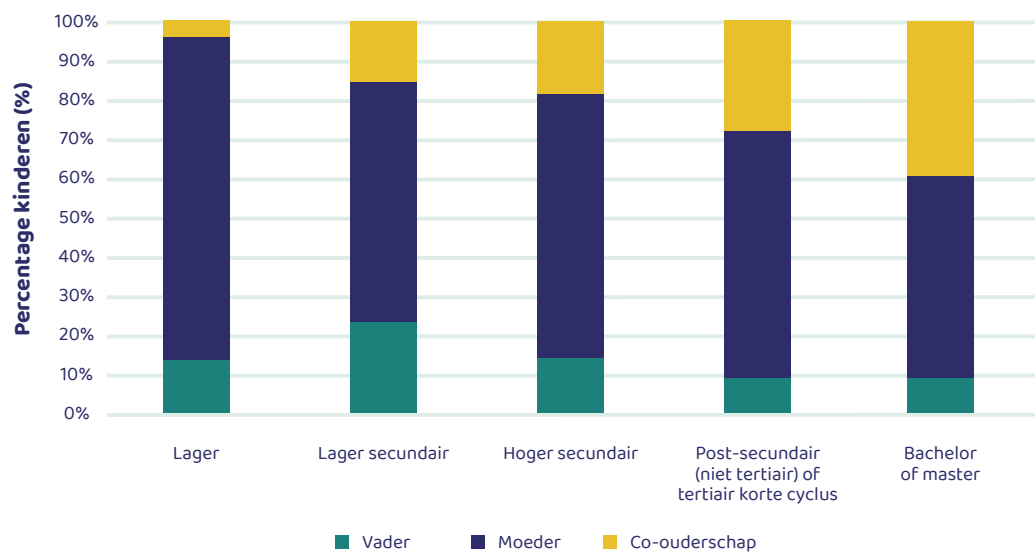
Een terugkerende conclusie in de literatuur hierover betreft de impact van de sociaaleconomische status van ouders op de getroffen regelingen: hoe hoger het inkomen van de ouders en hoe hoger hun opleidingsniveau en participatie op de arbeidsmarkt, hoe meer zij geneigd zijn om na de scheiding het ouderlijk gezag te delen (Garriga et al., 2021; Hjern et al., 2020; Pelletier, 2016). Dit wordt bevestigd door onze resultaten. Het opleidingsniveau van de ouders heeft een aanzienlijke invloed op de verblijfsregelingen (figuur 19). Hoe hoger de opleiding, hoe lager het percentage kinderen dat het grootste deel van de tijd bij de moeder woont, en hoe hoger het percentage co-ouderschap (40% van de kinderen waarvan ten minste één ouder een universitair diploma heeft, heeft co-ouderschap). Dit heeft weinig invloed op het percentage van degenen die het grootste deel van de tijd bij hun vader verblijven. We moeten er echter rekening mee houden dat informatie over het opleidingsniveau alleen beschikbaar is voor de ouder uit de steekproef, niet voor de andere ouder.

Figuur 20 laat ook zien dat deeltijds werken, werkloos zijn of inactief zijn in meer dan 80% van de gevallen samengaat met het verblijfsrecht voor de moeder, vergeleken met 44% voor moeders die voltijds werken. In het laatste geval is co-ouderschap de meest voorkomende regeling. Het oorzakelijke verband tussen de huidige werkzaamheidsstatus van de ouder die voor het kind zorgt en het type verblijfsregeling kan in twee richtingen gaan: ofwel werd de verblijfsregeling bepaald in functie van de werkstatus van de ouders, ofwel – wat waarschijnlijker is – belet de zorg voor de kinderen de verzorgende ouder om volledig actief te zijn op de arbeidsmarkt. Een studie van Belgische registers toonde aan dat enerzijds sommige alleenstaande moeders – in een bewuste strategie om beter om te gaan met het conflict tussen werk en privéleven – hun werkuren en financiële middelen verminderen om gezinsleven en werk met elkaar te verzoenen (Mortelmans en Defever, 2018). Anderzijds kan het conflict tussen werk en privéleven ook de oorzaak zijn van de vermindering van het aantal werkuren en het inkomen. Vrouwen kunnen hun baan verliezen of gedwongen worden om minder te gaan werken. Onze studie bevestigt dat dit type huishouden voor beleidsmakers een bekommernis moet blijven.

De verblijfsregeling wordt ook mee bepaald door de migratieachtergrond (figuur 21). Wanneer ten minste één ouder buiten de EU geboren is, is het percentage kinderen die bij hun moeder verblijven zelfs 90% (tegenover 80% bij degenen die in andere EU-landen geboren zijn en 60% bij wie in België geboren is). Uit de gegevens blijkt ook dat de verblijfsregelingen tot op zekere hoogte worden beïnvloed door de leeftijd van het kind, waarbij er verhoudingsgewijs meer jongste kinderen bij hun moeder blijven. Co-ouderschap komt op 15% voor de jongste leeftijdsgroep en op 25-27% voor kinderen ouder dan 6 jaar (figuur 22).

Een multivariate analyse (multinomiale logistische regressie) om de factoren te identificeren die geassocieerd worden met elk type verblijfsregeling bevestigt dat, in vergelijking met de waarschijnlijkheid van co-ouderschap, de kans op een hoofdverblijf bij de moeder (versus co-ouderschap) afneemt wanneer zij een hoog opleidingsniveau heeft, en toeneemt wanneer ze van buitenlandse afkomst is of wanneer er jonge kinderen zijn. Er is een positief verband met werkloosheid, inactiviteit en deeltijds werken, en dat ligt lager in Vlaanderen. De waarschijnlijkheid van een hoofdverblijf bij de vader (versus co-ouderschap) neemt af met het aantal kinderen en er is een positief verband met inactiviteit.

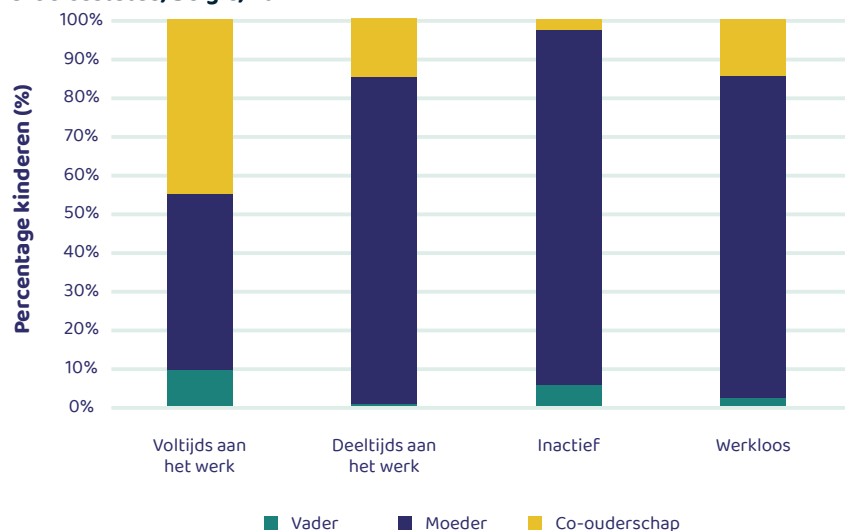
Figuur 19: Co-ouderschap of ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft, volgens opleidingsniveau van de ouders, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Noot: gangbare verblijfsregelingen zijn: co-ouderschap (gelijk verdeeld); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de moeder ('moeder'); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de vader ('vader').

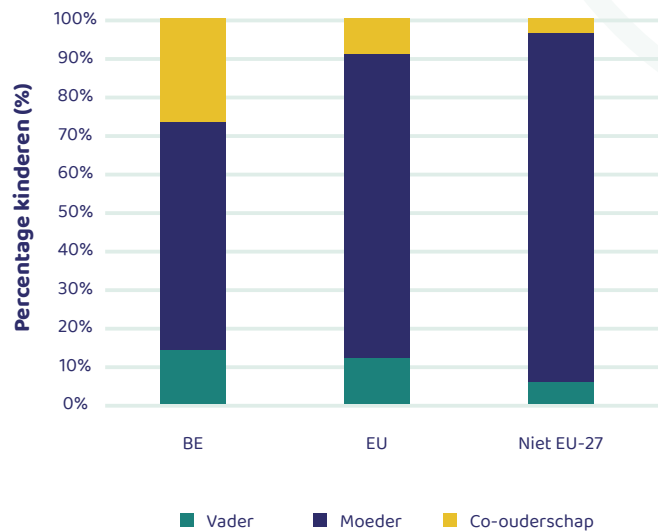
Figuur 20: Co-ouderschap of ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft, volgens arbeidsstatus, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Noot: gangbare verblijfsregelingen zijn: co-ouderschap (gelijk verdeeld); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de moeder ('moeder'); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de vader ('vader').

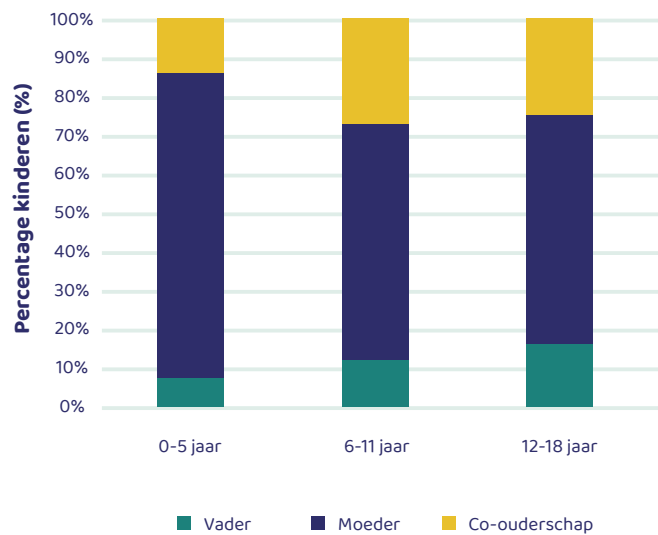
Figuur 21: Co-ouderschap of ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft, volgens land van herkomst van de ouder, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Noot: gangbare verblijfsregelingen zijn: co-ouderschap (gelijk verdeeld); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de moeder ('moeder'); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de vader ('vader').

Figuur 22: Co-ouderschap of ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft, volgens leeftijdsgroep, België, 2021

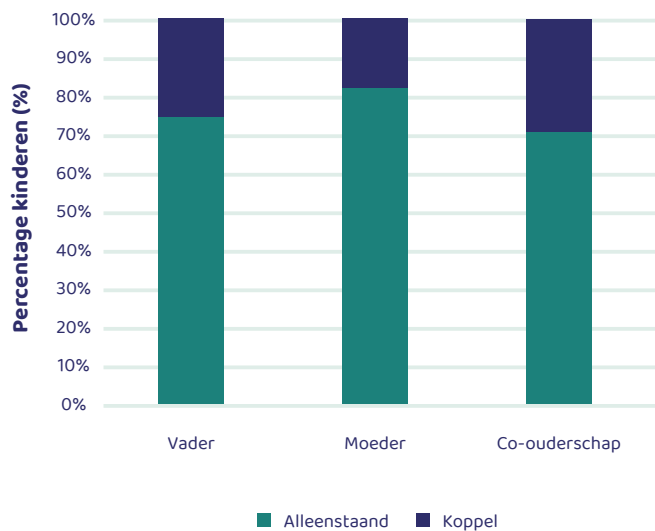

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Noot: gangbare verblijfsregelingen zijn: co-ouderschap (gelijk verdeeld); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de moeder ('moeder'); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de vader ('vader').

Gemiddeld woont 78% van de kinderen met gescheiden ouders in 'echte' eenoudergezinnen, d.w.z. met hun ouder en zonder nieuwe partner die in het huishouden woont. De verblijfsregelingen hangen licht samen met de kans op een nieuwe partner. In het geval van co-ouderschap woont 29% van de kinderen bij de ouder en een partner. Dit percentage komt op 25% wanneer kinderen hun hoofdverblijf bij hun vader hebben en op 18% wanneer ze hun hoofdverblijf bij hun moeder hebben (figuur 23).

Figuur 23: Gescheiden alleenstaande ouder of met een nieuwe partner, volgens verblijfsregeling, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Noot: gangbare verblijfsregelingen zijn: co-ouderschap (gelijk verdeeld); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de moeder ('moeder'); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de vader ('vader').

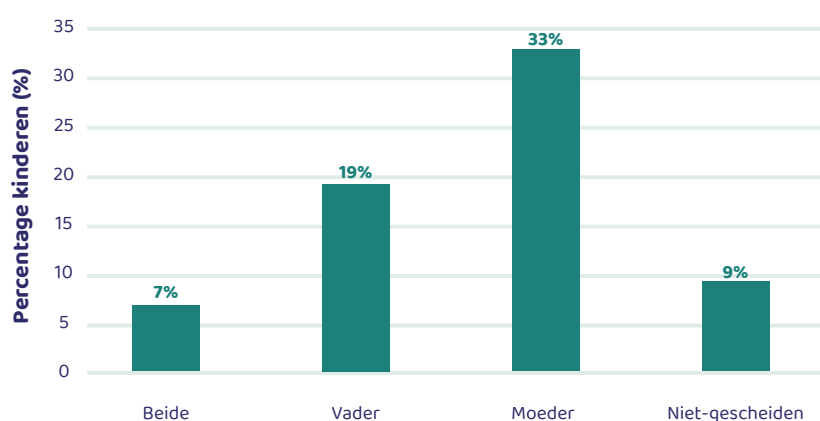
Wonen bij een alleenstaande ouder (meestal de moeder) na de scheiding van de ouders blijft de meest voorkomende verblijfsregeling. De belangrijke vraag die in de volgende paragraaf wordt onderzocht, is hoe dit de levensomstandigheden van het kind beïnvloedt.

8.4 De impact van verblijfsregelingen op de deprivatie bij kinderen

Deel 7 van deze studie en ook eerder onderzoek toonden aan dat deprivatie bij kinderen vaker voorkomt bij kinderen die bij alleenstaande ouders wonen (Guio, Marlier, Vandenbroucke en Verbunt, 2022; Notten en Guio, 2023). Dat verhoogde risico kan diverse oorzaken hebben. In dit onderdeel wordt getracht de rol van verblijfsregelingen in dat verhoogde risico op deprivatie bij kinderen in eenoudergezinnen te ontrafelen.

Op het eerste gezicht laat figuur 24 zien dat deprivatie bij kinderen vaker voorkomt bij kinderen die niet bij beide ouders wonen, en binnen die groep bij degenen die het grootste deel van de tijd bij hun moeder leven.⁸ Het valt op dat het risico niet verschilt voor kinderen die bij beide ouders wonen en voor kinderen die in co-ouderschap leven. We herinneren eraan dat in deze laatste groep 71% in eenoudergezinnen leeft, zonder stiefvader of -moeder.

Figuur 24: Deprivatie bij kinderen volgens ouderschapsregelingen, België, 2021, %

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Noot: gangbare verblijfsregelingen zijn: co-ouderschap (gelijk verdeeld); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de moeder ('moeder'); de ouder bij wie het kind maandelijks 18 dagen of meer verblijft is de vader ('vader'). Kinderen die bij hun twee ouders leven, zijn ondergebracht in de categorie 'niet gescheiden'.

Een regressieanalyse van het deprivatierisico afgezet tegen de verblijfsregeling bevestigt dat er geen significant verschil is tussen het deprivatierisico bij kinderen in co-ouderschap en dat van kinderen die bij beide ouders wonen. Daarentegen is het deprivatierisico voor kinderen met hoofdverblijf bij één ouder bijna 4 keer (voor moeders) en 2,5 keer (voor vaders) hoger (tabel 6).

⁸ Merk op dat in de ad-hocmodule de antwoorden op alle vragen over verblijfsregelingen verzameld zijn voor kinderen tussen 0 en 17 jaar, terwijl het bij de kindspecifieke deprivatie-items gaat over de leeftijdsgroep 0-15.

Tabel 6: Odds ratio, deprivatie bij kinderen volgens verblijfsregeling, België, 2021			
Odds Ratio			
Effect	Puntschatting	95% Wald betrouwbaarheidsinterval	
Verblijfsregeling moeder vs niet gescheiden	3.86	3.04	4.92
Co-ouderschap vs niet gescheiden	0.95	0.58	1.58
Verblijfsregeling vader vs niet gescheiden	2.57	1.54	4.30

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Zoals hierboven goed werd aangetoond, worden het risico op scheiding en het type verblijfsregeling beïnvloed door sociaaleconomische factoren, die ook correleren met deprivatie bij kinderen.

Om aan te tonen of scheidingen en ouderschapsregelingen een 'netto'-effect hebben op het risico op deprivatie, controleren we de resultaten voor volgende relevante factoren:

- ✿ type huishouden (alleenstaand of koppel)
- ✿ inkomsten (inkomen, arbeidsparticipatie, opleidingsniveau)
- ✿ behoeften (aantal kinderen, type huisvesting, kosten)
- ✿ context (geboorteland)

Onze resultaten (tabel 7) bevestigen eerdere bevindingen over de determinanten van deprivatie bij kinderen in België en in andere EU-landen (Guio et al., 2022; Notten en Guio, 2023). Deprivatie ontstaat in de kloof tussen beschikbare middelen en behoeften (Guio et al., 2022).

Het niveau van de middelen wordt beïnvloed door het huidige inkomen en door alle variabelen die verband houden met de middelen op lange termijn, d.w.z. die invloed hebben op het niveau van de schulden, het vermogen om te lenen, het eigen vermogen (alle drie worden niet gemeten in de enquête). Het huidige inkomen wordt gecontroleerd in de regressie en heeft een significante impact. Ook andere variabelen die correleren met langetermijnmiddelen hebben impact:

- ✿ deeltijds werken, werkloos of inactief zijn verhoogt het risico op deprivatie bij kinderen met factor 2 tot 3;
- ✿ kinderen die bij hoogopgeleide ouders wonen, hebben een lager deprivatieniveau dan kinderen van ouders met een lager opleidingsniveau; tussen die laatste is er geen significant verschil als er wordt gecontroleerd op inkomen en arbeidsstatus. Zoals uitgelegd in Guio et al. (2022) kan, ceteris paribus (voor een gegeven niveau van het huidige inkomen en andere kenmerken van een huishouden), verwacht worden dat een hoger opleidingsniveau van de ouders statistisch correleert

met: i) een sterkere positie op de arbeidsmarkt, en dus minder kwetsbaarheid van het huishouden voor hevige schommelingen in het inkomen als gevolg van werkloosheid of werkonzekerheid; ii) grotere erfenissen van ouders en dus rijkdom; iii) gemakkelijker toegang tot krediet; en iv) (voor jongere ouders) een hoger toekomstig rendement op menselijk kapitaal;

- ✿ onze resultaten tonen ook aan dat het deprivatierisico hoger is voor kinderen met ouders van buitenlandse origine, om gelijkaardige redenen: een meer kwetsbare positie op de arbeidsmarkt, minder geërfde rijkdom en een moeilijker toegang tot financiële instellingen.

Wat behoeften betreft, hebben huishoudens met meer kinderen – bij vergelijkbaarheid van het inkomen en andere economische determinanten – meer uitgaven. Wie een woning huurt voor een lagere prijs (sociale huisvesting) heeft een lager risico op deprivatie bij de kinderen dan wie huurt tegen de marktprijs. Dat bevestigt nog eens het belang van de beschikbaarheid van sociale huisvesting voor kwetsbare huishoudens met kinderen. Wie een eigen huis bezit zonder lening, heeft ook het laagste risico op deprivatie, gevolgd door wie leent.

Zodra we rekening houden met alle bovenstaande variabelen, zijn de verschillen in het risico op deprivatie tussen kinderen (1) die bij beide ouders wonen, (2) met co-ouderschap of (3) met hoofdverblijf bij hun vader niet langer significant. Alleen kinderen met hoofd- of uitsluitend verblijf bij hun moeder blijven een significant hoger risico lopen (50% hoger), zelfs bij een vergelijkbaar inkomensniveau in het huishouden, arbeidsstatus, gewerkte tijd, opleidingsniveau, land van herkomst, aantal kinderen en type huisvesting.

Tabel 7: Odds ratios, kans op deprivatie, België, 2021

Odds Ratio			
Effect	Puntschatting	95% Wald betrouwbaarheidsinterval	
Verblijfsregeling moeder vs niet gescheiden	1.545	1.132	2.107
Co-ouderschap vs niet gescheiden	1.333	0.749	2.373
Verblijfsregeling vader vs niet gescheiden	1.476	0.800	2.725
Inkomen	0.166	0.111	0.249
Werkloos vs voltijds aan het werk	2.101	1.398	3.157
Inactief vs voltijds aan het werk	3.376	2.311	4.932
Deeltijds vs voltijds aan het werk	2.223	1.539	3.210
Eigenaar zonder lening vs huurder (marktprijs)	0.327	0.167	0.642
Eigenaar met lening vs huurder (marktprijs)	0.463	0.339	0.633
Huurder lagere prijs vs huurder tegen marktprijs	0.624	0.445	0.877
Hoog vs midden-laag opleidingsniveau	0.545	0.405	0.732
BE vs EU of niet-EU-herkomst	0.550	0.416	0.728

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Noot: het werkzaamheidsstatuut is dat zoals de ouder het zelf aangaf; het is dus niet gebaseerd op een administratieve werkelijkheid. Als de ouders niet gescheiden zijn, gaat het om het 'hoogste' statuut, in deze volgorde: voltijds aan het werk, deeltijds aan het werk, werkloos, inactief. 'Inactief' betekent: niet in staat om te werken door chronische gezondheidsproblemen, doordat iemand student is of doordat iemand huishoudelijke taken vervult. Het opleidingsniveau is het hoogste bij twee niet-gescheiden ouders of dat van de ouder die voor het kind/de kinderen zorgt. 'Laag' betekent geen diploma, lager onderwijs of lager secundair. 'Midden' betekent secundair onderwijs, 'midden-hoog' betekent post-secundair onderwijs (maar niet van de derde cyclus) en 'hoog' betekent hogere studies (derde cyclus).

Een belangrijke vraag is of de kwetsbare positie van kinderen die hoofdzakelijk/exclusief bij hun moeder wonen, een gevolg is van het feit dat de meeste van deze moeders alleenstaand zijn (geen nieuwe partner), dan wel of dit verband houdt met de verblijfsregeling op zich, d.w.z. de last van de zorg voor de kinderen als alleenstaande ouder, zonder co-verblijf bij de andere ouder (bijvoorbeeld door extra kosten vanwege de praktische organisatie, kinderopvang en huishoudelijke diensten). Het is moeilijk om de twee effecten van elkaar te scheiden, omdat de meeste moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven zonder nieuwe partner leven (81% van de kinderen die bij hun moeder wonen, woont eigenlijk bij een alleenstaande moeder, zonder plusvader). Dit bewijst de sleutelrol van moeders na de scheiding, als 'alleenstaande' eenoudergezinnen (Letablier en Wall, 2017).

Zodra we een onderscheid maken tussen kinderen die bij een alleenstaande moeder wonen en kinderen die bij een moeder met een nieuwe partner wonen, laat tabel 8 zien dat de tweede categorie een vergelijkbaar risico op deprivatie loopt als kinderen in niet-gescheiden gezinnen. Alleen kinderen die bij een alleenstaande moeder wonen, lopen een veel hoger risico op deprivatie, zelfs wanneer alle variabelen met betrekking tot middelen en behoeften worden gecontroleerd. Dit toont duidelijk aan dat de deprivatie van kinderen bij alleenstaande moeders wordt verklaard door de extra kosten en verplichtingen van het alleen leven met kinderen.

Tabel 8: Odds ratios, kans op deprivatie, België, 2021

Odds Ratio			
Effect	Puntschatting	95% Wald Betrouwbaarheidsinterval	
Verblijfsregeling moeder vs niet gescheiden	1.535	1.121	2.101
Gedeelde verblijfsregeling vs niet gescheiden	1.209	0.609	2.399
Verblijfsregeling vader vs niet gescheiden	1.396	0.729	2.674
Inkomen	0.166	0.111	0.249
Werkloos vs voltijds aan het werk	2.100	1.397	3.157
Inactief vs voltijds aan het werk	3.370	2.307	4.122
Deeltijds vs voltijds aan het werk	2.268	1.567	3.281
Eigenaar zonder lening vs huurder (marktprijs)	0.330	0.168	3.281
Eigenaar met lening vs huurder (tegen marktprijs)	0.464	0.339	0.634
Huurder (lagere prijs) vs huurder (marktprijs)	0.619	0.440	0.869
Hoog vs midden-laag opleidingsniveau	0.543	0.404	0.730
Land van herkomst: BE vs EU of niet-EU	0.575	0.439	0.755

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

8.5 De gecumuleerde kwetsbaarheid van alleenstaande moeders

Uit de analyse hierboven blijkt dat scheiding gepaard gaat met een grote waarschijnlijkheid dat kinderen hoofdzakelijk bij slechts één ouder zullen wonen. Meestal is dat de moeder, die zeer dikwijls alleen woont met haar kinderen, zonder nieuwe partner.

Er is een significant verband tussen deze situatie en een hoger risico op deprivatie, ook wanneer we controleren voor de variabelen inkomen, opleidingsniveau, land van herkomst, aantal kinderen, werkzaamheid en gewerkte tijd. Dat is te verklaren door de extra kosten waarmee alleenstaande moeders worden geconfronteerd, in vergelijking met andere types huishouden.

Het is echter algemeen bekend dat de hypothese als zou het inkomen, de arbeidssituatie, de werktijd enz. vergelijkbaar zijn, weinig realistisch is. Meestal cumuleren alleenstaande moeders dit 'netto'-risico met de andere risicofactoren van deprivatie die we hiervoor al hebben belicht:

- ✿ een lager inkomen omdat er maar één potentiële kostwinner in het huishouden is;
- ✿ geen mogelijkheid om het risico van werkloosheid of inactiviteit te verdelen over de volwassenen in het huishouden;
- ✿ een kleinere kans om aan het werk te zijn en meer problemen om, wanneer de moeder werkt, privé- en beroepsleven te kunnen verzoenen;
- ✿ hogere kosten die zijn verbonden met de organisatie van het gezinsleven en de zorg voor de kinderen.

Tabel 9 bevestigt deze gecumuleerde bronnen van kwetsbaarheid:

- ✿ 49% van de moeders bij wie de kinderen hoofdzakelijk of exclusief verblijven, behoort tot het eerste kwintiel, tegenover 18% bij niet-gescheiden gezinnen en 14% bij degenen die kozen voor co-ouderschap;
- ✿ 13% van de moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven, is werkloos, tegenover 3 tot 5% in andere gezinsstructuren;

- 23% van de alleenstaande moeders (20% van de alleenstaande vaders) werkt deeltijds (tegenover 3% bij de niet-gescheiden ouders en de ouders met co-ouderschap).
- Het percentage inactieve, alleenstaande moeders en vaders is ook veel hoger dan bij niet-gescheiden ouders of ouders die voor co-ouderschap hebben gekozen. Inactiviteit kan verband houden met gezondheidsproblemen. Als we het percentage alleenstaande ouders die als gevolg van gezondheidsproblemen belemmerd worden in hun dagelijkse activiteiten vergelijken met alle ouders die als koppel leven, is het iets hoger: 26% van de alleenstaande ouders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven (zowel vader als moeder) geeft dergelijke belemmeringen aan, tegenover 21% van de niet-gescheiden ouders die als koppel leven of die voor co-ouderschap hebben gekozen. Het belangrijkste verschil is het niet kunnen delen van risico's. Wanneer alleenstaande ouders inactief zijn door gezondheidsproblemen, is er geen andere kostwinner die het inkomensverlies kan compenseren.
- Alleenstaande ouders hebben ook te kampen met hogere huisvestingskosten, omdat die vergelijkbaar zijn met andere gezinnen van vergelijkbare grootte, terwijl ze over slechts één inkomen beschikken: 12% van de alleenstaande ouders betaalt meer dan 40% van z'n inkomen aan huisvestingskosten en 68% meer dan 20%, tegenover respectievelijk 3% en 19% bij ouders die als koppel leven.

Tabel 9: Verdeling van de risicofactoren volgens het type verblijfsregeling, België, %				
% kinderen van wie de ouders met wie zij samenleven	Niet gescheiden	Verblijf in hoofdzaak bij moeder	Verblijf in hoofdzaak bij vader	Co-ouderschap
Eerste inkomenskwaartiel	18	49	38	14
Werkloos	3	13	4	5
Inactief	3	22	20	3
Deeltijds aan het werk	6	23	20	11
Laag opleidingsniveau	2	5	3	1
Midden-laag opleidingsniveau	5	16	28	10
Midden-hoog opleidingsniveau	2	2	1	2
Hoog opleidingsniveau	68	29	22	55
3 kinderen of meer	33	25	17	12
BE afkomst	68	71	80	93

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

8.6 Onderhoudsgeld/ alimentatie

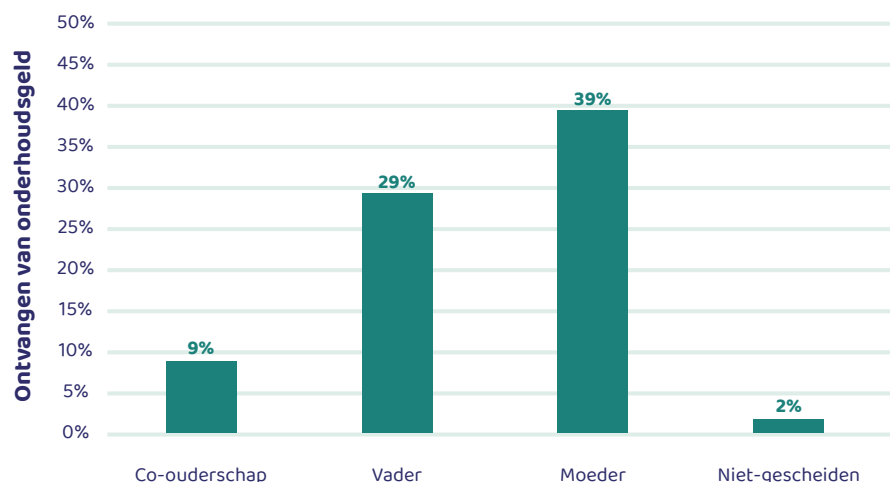
Een belangrijke hefboom om de levensstandaard van eenoudergezinnen op peil te houden is het ontvangen van onderhouds- of alimentatiegeld. Figuur 25 toont het percentage huishoudens dat onderhoudsgeld ontvangt van een ex-partner, onderverdeeld per ouderschapsregeling. Terwijl 9% van de ouders die in co-ouderschap leven onderhoudsgeld ontvangen, bedraagt het percentage 29% voor vaders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven en 39% voor moeders in die situatie. Dit betekent dat respectievelijk 71% en 61% van de vaders en moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven, geen onderhoudsgeld ontvangen.

De impact van het niet-ontvangen van onderhoudsgeld op kinderarmoede kan groot zijn. In figuur 26 tonen we voor moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven dat het niet-ontvangen van alimentatiegeld verbonden is met een aanzienlijk hoger risico op kinderarmoede en ook met een groter risico op deprivatie.

De gegevens laten niet toe om na te gaan of de ouders overeenkwamen dat er geen onderhoudsgeld is, dan wel of de betrokken ouder in gebreke blijft met de betaling, dan wel of er andere regelingen zijn getroffen inzake het delen van kosten of gezinsuitkeringen. We hebben ook geen gegevens over de mogelijke tussenkomst van de Dienst voor Alimentatievorderingen (DAVO, in Franstalig België SECAL). Het is echter bekend dat de landen waar de betaling van financiële ondersteuning voor kinderen door de overheid wordt gewaarborgd, veel beter presteren wat betreft het veiligstellen van de levensstandaard van de ouders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven, in het bijzonder dan de moeders (Skinner & Hakovirta, 2020; Hakovirta et al. 2020). In een land als Zweden, waar alle alleenstaande ouders recht hebben op door de overheid gewaarborgd alimentatiegeld, is het effect op de kinderarmoede groot. In België is alimentatiegeld niet gewaarborgd en maakt het deel uit van een restsysteem waarbij alleen ouders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven en die voldoen aan een strenge inkomenstoets voorschotten kunnen aanvragen. Op dit systeem werd al stevig kritiek geleverd omdat het niet efficiënt is (Rekenhof, 2019; Ligue des familles 2021). Sinds 2020 is de strikte inkomenstoets niet langer van toepassing, maar recente evaluaties zijn nog niet beschikbaar.

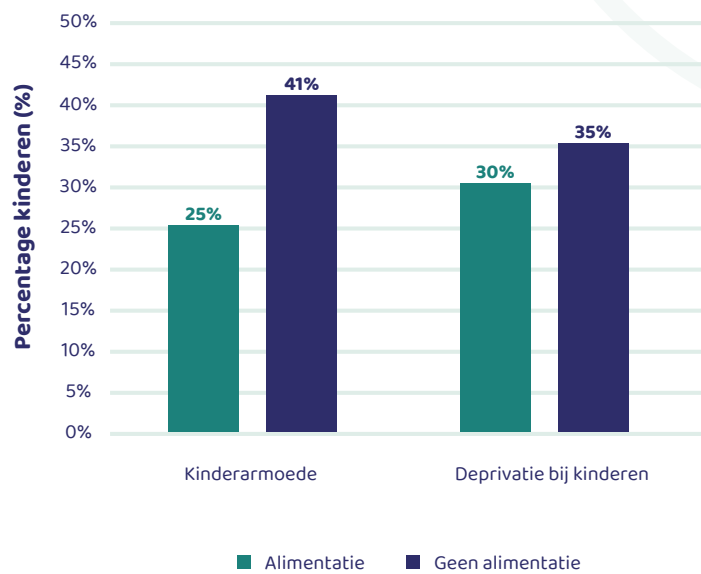
Figuur 27 brengt de resultaten van een eenvoudige simulatieoefening om de potentiële impact van een door de overheid gewaarborgd systeem van alimentatiegeld beter te kunnen inschatten. Daarbij hanteren we het maximale bedrag van 175 euro per kind per maand (het huidige DAVO/SECAL-maximumvoorschot) in het geval van moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven en die momenteel geen enkele vorm van onderhoudsgeld krijgen. Zo kunnen we de hypothetische impact op het kinderarmoederisico berekenen. De resultaten laten een aanzienlijke vermindering van het percentage kinderarmoede zien bij moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven: het gaat van 35% naar 19%, een vermindering met 46%. Deze resultaten moeten wel met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, omdat we niet weten of sommige moeders die geen onderhoudsgeld ontvangen van DAVO/SECAL al voorschotten kregen. Maar gezien de tot voor kort strikte voorwaarden die van kracht waren, de beperkte dekking door DAVO/SECAL en het hoge percentage van het niet-opnemen van voorschotten (Schepers et al., 2020), kunnen de resultaten gezien worden als een redelijke schatting van wat er mogelijk is als de overheid een actievere en meer ondersteunende rol zou spelen in het verzekeren van inkomenszekerheid voor deze gezinnen, vergelijkbaar met wat men in Zweden doet.

Figuur 25: Ontvangen van onderhoudsgeld, volgens verblijfsregeling, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

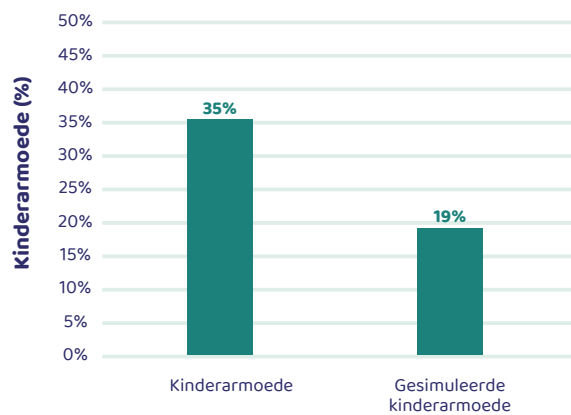
Figuur 26: Kinderarmoede en deprivatie bij kinderen volgens het ontvangen van onderhoudsgeld door moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data berekeningen door de auteurs

Noot: kinderarmoede betreft kinderen van 0 tot 17 jaar, deprivatie bij kinderen gaat over kinderen van 0 tot 15 jaar

Figuur 27: Gesimuleerd effect op kinderarmoede van een gewaarborgd alimentatiegeld, moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs.

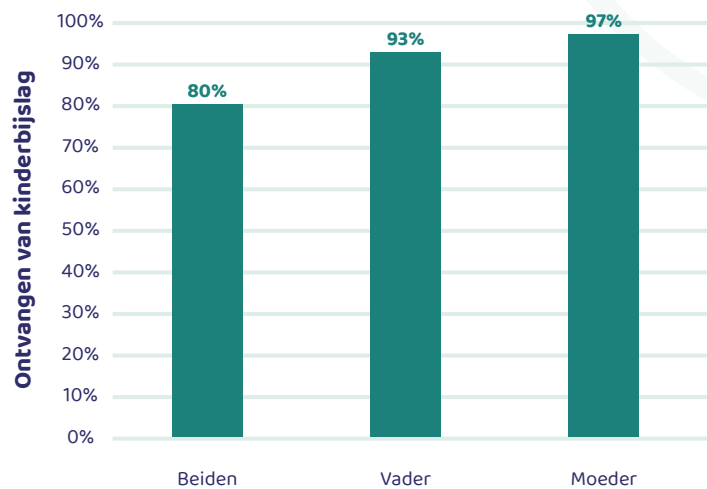
8.7 Kinderbijslag

Tot slot bespreken we de impact van het systeem van kinderbijslag – het vroegere 'kindergeld' dat in Vlaanderen nu 'groeipakket' wordt genoemd – op de levensstandaard van alleenstaande ouders, volgens diverse verblijfsregelingen. Het is al eerder aangetoond dat kinderbijslag – maandelijkse uitkeringen die minstens gedeeltelijk de kosten van het hebben van kinderen helpen opvangen – potentieel een zeer effectieve hefboom is om het risico op financiële armoede bij kinderen (Van Lancker & Van Mechelen, 2015) en alleenstaande ouders te verminderen (Van Lancker et al., 2017). Gezien het sterke verband tussen deprivatie bij kinderen en lage inkomens, en de bijzonder hoge kinderarmoede bij kinderen van wie de moeder in hoofdzaak het ouderschap uitoefent, is de kinderbijslag bijzonder relevant.

Figuur 28 laat zien dat 80% van de alleenstaande ouders met co-ouderschap kinderbijslag ontvangt, wat stijgt tot 93% voor vaders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven, en tot 97% bij moeders in die situatie. Dit is in lijn met de Belgische wetgeving ter zake, die bepaalt dat in principe de moeder de ontvanger is van de kinderbijslag. Sinds de regionalisering van de bevoegdheden voor de kinderbijslag naar het Vlaams en Waals Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Duitse Gemeenschap in 2019 en 2020, zijn deze regels veranderd in Vlaanderen, waar de ouder die alleen het verblijfsrecht heeft de hoofdbegunstigde is van het groeipakket. In de andere gewesten blijft de moeder de hoofdbegunstigde.

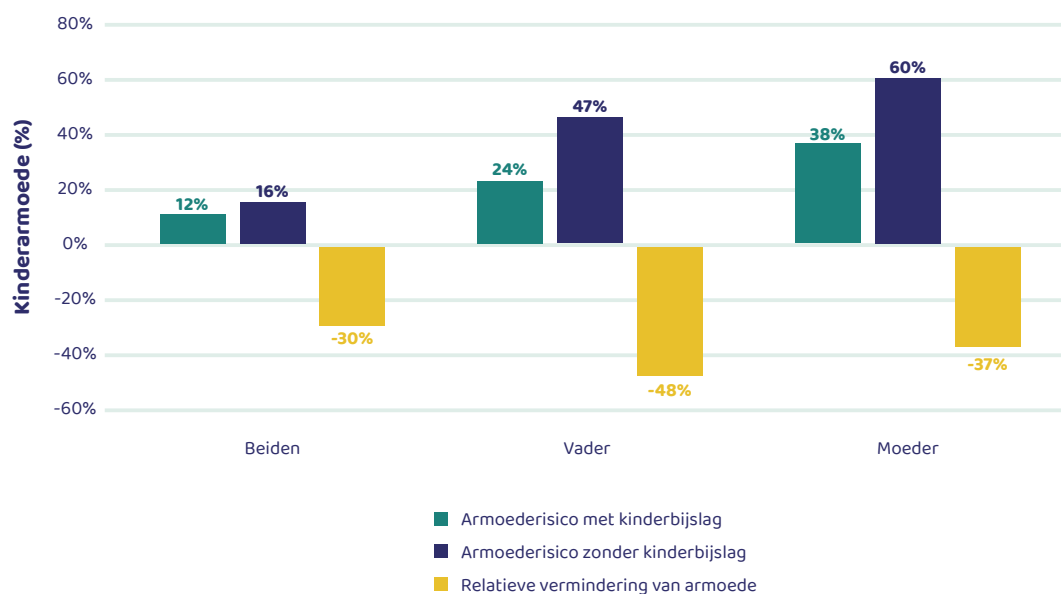
Figuur 29 laat zien in welke mate het ontvangen van kinderbijslag het risico op inkomensarmoede voor alleenstaande ouders vermindert. De resultaten tonen aan dat kinderbijslag een belangrijk verschil uitmaakt voor zowel alleenstaande moeders als vaders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven, terwijl dat minder het geval is voor alleenstaande ouders met co-ouderschap. Hun armoederisico is echter ook veel kleiner in vergelijking met alleenstaande ouders die de hoofdverantwoordelijke zijn. Het armoederisico voor moeders in die situatie daalt van 60% naar 38%, en voor vaders van 47% naar 24%. Moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven zijn duidelijk het meest kwetsbaar, en de kinderbijslag is van primordiaal belang voor het verhogen van hun inkomen. Tegelijk is het zorgwekkend dat de nieuwe gewestelijke systemen voor kinderbijslag, vooral in Vlaanderen, minder effectief zijn in het ondersteunen van eenoudergezinnen. De resultaten hier tonen aan dat het Vlaamse groeipakket de armoede voor moeders minder substantieel vermindert dan voor vaders. Kinderbijslag moet dus meer doelgericht worden ingezet en rekening houden met verblijfsregelingen om het volledige potentieel waar te maken als het erom gaat alleenstaande ouders en hun kinderen te beschermen tegen armoede.

Figuur 28: Ontvangen van kinderbijslag, alleenstaande ouders, volgens verblijfsregeling, België, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Figuur 29: Vermindering van armoede door kinderbijslag, alleenstaande ouders, volgens verblijfsregeling, België, 2021

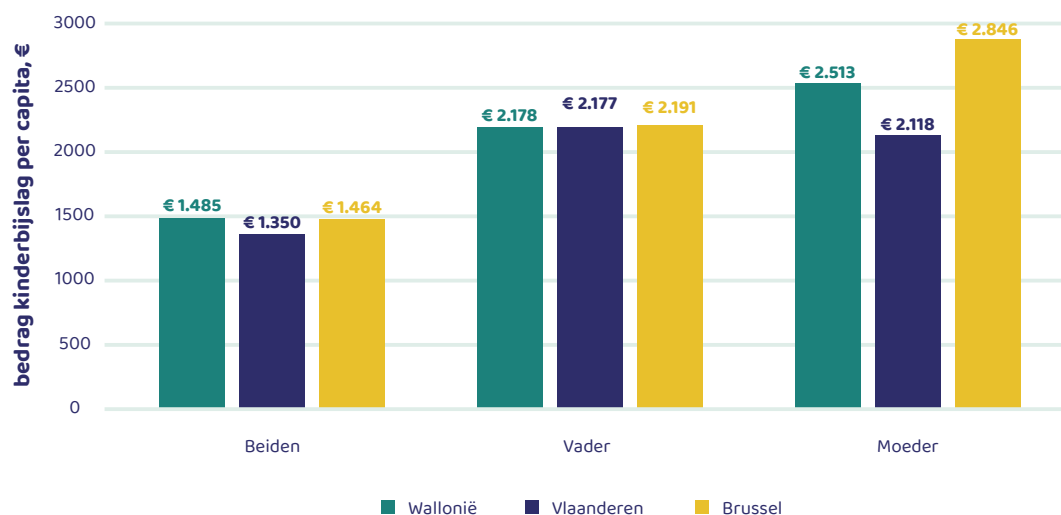

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs

Om meer inzicht te krijgen in deze kwestie toont figuur 30 het gemiddelde jaarlijkse bedrag aan kinderbijslag per kind, volgens verblijfsregeling en voor elk gewest. De resultaten laten duidelijk zien dat zowel alleenstaande vaders als moeders een hogere uitkering per kind ten laste ontvangen in vergelijking met ouders die aan co-ouderschap doen. Dit kan een gevolg zijn van het feit dat ouders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven veel vaker tot de laagste inkomensgroepen behoren in vergelijking met ouders in co-ouderschap; dat geldt in het bijzonder voor alleenstaande moeders (zie hierboven). Als zodanig komen zij in de drie gewesten vaker in aanmerking voor sociale toeslagen, zowel voor als na de invoering van de hervorming van de kinderbijslag. Opvallend is ook dat de bijbehorende bedragen per kind over het algemeen het laagst zijn in Vlaanderen, in het bijzonder voor alleenstaande moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven. Het moet hierbij duidelijk zijn dat de data het niet mogelijk maken om de effecten van de hervormingen in de kinderbijslag op armoede empirisch te testen voor de verschillende gezinstypes, en al helemaal niet voor de diverse verblijfsregelingen (maar zie Nevejan et al., 2021). De resultaten zijn echter in overeenstemming met het feit dat Vlaanderen als enige regio geen sociale toeslag heeft voor alleenstaande ouders.

Gezien het potentieel van de kinderbijslag om inkomens te stabiliseren en om gezinnen te helpen bij het handhaven van een behoorlijke levensstandaard voor hun kinderen, en ook gezien de effecten op de langere termijn op de mogelijkheid om uit de armoede te geraken (Cooper en Stewart, 2021), is het duidelijk dat de kinderbijslag meer gericht moet worden naar kwetsbare gezinnen, met name alleenstaande moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven (Van Lancker et al., 2015).

Figuur 30: Gemiddeld bedrag van de kinderbijslag per kind ten laste, volgens verblijfsregeling, Belgische gewesten, 2021

Bron: BE-SILC 2021, individuele data, berekeningen door de auteurs. Opmerking: het bedrag van de kinderbijslag is berekend voor gezinnen met het jongste kind dat ouder is dan één jaar. De BE-SILC-gegevens classificeren ook moederschaps- en vaderschapsuitkeringen onder de variabele 'kinderbijslag'. Door pasgeborenen uit te sluiten zou de impact van deze uitkeringen op de resultaten beperkt moeten zijn.

9

Besluit

De meest recente data over de specifieke deprivatie die kinderen ondervinden, bevestigen dat veel kinderen in ons land er nog steeds dagelijks mee te maken hebben: 13% van de kinderen kampt met minstens drie vormen van deprivatie. Met een dergelijk percentage scoort België niet goed in de EU-ranglijst. Met name in vergelijking met landen als Nederland, Denemarken, Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Finland presteert België ondermaats.

Er zijn grote verschillen volgens het gewest: in Wallonië en Brussel kampt één op de vijf kinderen met minstens drie vormen van deprivatie, tegenover één op de tien in Vlaanderen. Terwijl Vlaanderen goed scoort inzake inkomensarmoede, scoort het slechter als het gaat over deprivatie bij kinderen: wat dat betreft neemt het in de EU-landen een middenpositie in. Wallonië en vooral Brussel doen het slecht: alleen Roemenië, Bulgarije, Griekenland, Hongarije en Cyprus hebben een hoger percentage gedepriveerde kinderen dan Brussel. Hoewel de deprivatie bij kinderen in veel EU-landen substantieel is gedaald sinds de vorige inzameling van data (2014), is de daling in België veel beperkter. Bovendien moet die daling met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, gezien de impact van de Covid-19-pandemie op het verzamelen van de data.

De gegevens voor 2021 tonen voor het eerst ook aan dat in België deprivatie van kinderen verband houdt met gezondheidsproblemen in de kindertijd. Dat is een zorgwekkend resultaat, omdat het zeer tastbare kortetermijngevolgen heeft voor deze kinderen, maar ook omdat het gevolgen kan hebben op de lange termijn, wanneer ze volwassen zijn. De data tonen ook aan dat er voor gedepriveerde kinderen in verhouding minder wordt voorzien in hun medische behoeften. Ze gaan ook veel minder vaak naar de kinderopvang, hun ouders hebben kleinere sociale netwerken en doen voor hun kinderen minder vaak een beroep op informele opvang. Hoewel gedepriveerde kinderen vaker dan niet-gedepriveerde kinderen toegang hebben tot sociale huisvesting, blijft er in België een groot onbenut potentieel.

De gegevens laten verder nog zien dat deprivatie bij kinderen zeer ongelijk verdeeld is over de bevolking. Sommige categorieën van kinderen hebben 50% kans om gedepriveerd te zijn. De belangrijkste risicofactoren zijn: een laag inkomen, een alleenstaande ouder, een laag opleidingsniveau van de ouder, een niet-EU-land van herkomst en werkloosheid (of nagenoeg geen werk) in het huishouden.

Naast de materiële gevolgen mag ook niet worden vergeten dat deprivatie bij kinderen een impact kan hebben op hun gevoel van eigenwaarde, hun gevoel deel uit te maken van de samenleving, hun verwachtingen voor de toekomst, en dus ook op hun kansen om als volwassene uit de armoede te ontsnappen (De Schutter, Frazer, Guio en Marlier, 2023).

Omdat de situatie van alleenstaande ouders beter te begrijpen hebben we gebruik gemaakt van de nieuwe ad-hocmodule uit 2021 over de situatie en levensomstandigheden van kinderen van 0-17 jaar met gescheiden ouders. Het percentage kinderen dat bij de twee ouders leeft, bedraagt 77% in België: het gaat van 71% in Wallonië, tot 79% in Brussel en 80% in Vlaanderen. De kans op een scheiding neemt toe met de leeftijd van het kind en daalt met het aantal kinderen in het huishouden, wanneer de ouders

niet in België geboren zijn of als ze een hoger opleidingsniveau hebben. Significante gewestelijke verschillen blijven bestaan na controle van andere variabelen.

Voor de kinderen die niet bij beide ouders verblijven, is het interessant te weten hoe zij hun tijd tussen hun ouders verdelen. Uit de analyse blijkt:

- ✿ twee derde van de kinderen met gescheiden ouders verblijft het grootste deel van de maand bij de moeder, d.w.z. 18 dagen of meer. Van hen verblijft 43% de hele maand lang (≥ 29 dagen) bij haar;
- ✿ het percentage kinderen dat het grootste deel van de tijd bij de vader woont bedraagt 13% (van wie 5,3% uitsluitend bij hem verblijft);
- ✿ ongeveer een kwart van de kinderen verdeelt hun tijd ongeveer gelijk tussen beide ouders.

Het opvallende cijfer hierboven is dat bijna de helft van de kinderen na een scheiding bij één ouder verblijft. Dit substantiële percentage 'eenouderschap' lijkt in tegenspraak met het feit dat sinds 2007 rechters door de wijziging in de Belgische echtscheidingswetgeving verplicht zijn om eerst de mogelijkheid van co-ouderschap te onderzoeken. Dit geeft ook aan dat het conceptualiseren van de realiteit van kinderen na een echtscheiding – als zijnde twee ouderlijke huishoudens waartussen ze zich bewegen – geen weergave is van de werkelijke situatie van bijna de helft van deze kinderen.

Een belangrijke uitdaging die uit deze studie naar voren komt, is hoe het welzijn en de levensstandaard van kinderen kunnen worden gewaarborgd als de ouderlijke verantwoordelijkheden niet gelijk zijn verdeeld.

Deze studie toont aan dat moeders bij wie de kinderen in hoofdzaak verblijven (minstens 18 nachten in een typische maand) in meer dan 80% van de gevallen deeltijds werken, werkloos zijn of inactief zijn. Het causale verband tussen de huidige beroepsstatus van de ouder die voor het kind zorgt en het type verblijfsregeling werkt vermoedelijk in beide richtingen: ofwel werd de verblijfsregeling bepaald in functie van de beroepsstatus/beschikbaarheid van de ouders, ofwel – wat waarschijnlijker is – belet de zorg voor de kinderen dat de betrokken ouder volledig actief is op de arbeidsmarkt.

De data geven ook aan dat de verblijfsregelingen tot op zekere hoogte worden beïnvloed door de leeftijd van het kind, maar dat ze ook samenhangen met de migratieachtergrond, het opleidingsniveau van ouders en hun sociaaleconomische status. Co-ouderschap komt vaker voor bij ouders met een hogere sociaaleconomische status.

Het onderzoek benadrukt verder dat een zeer grote meerderheid van kinderen met gescheiden ouders (78%) in echte eenoudergezinnen verblijft, d.w.z. met hun ouder en zonder nieuwe partner in het huishouden. De verblijfsregeling hangt lichtjes samen met de kans op een nieuw partnerschap. In het geval van co-ouderschap woont 29% van de kinderen bij de ouder en een partner. Dit percentage bedraagt 25% wanneer kinderen hoofdzakelijk bij hun vader verblijven, en 18% wanneer ze hoofdzakelijk bij hun moeder wonen.

Een van de centrale vragen in deze studie is hoe deze verblijfsregelingen het deprivatierisico van de kinderen beïnvloeden. Uit de data blijkt dat er geen significant verschil is tussen het risico op deprivatie bij kinderen die in co-ouderschap leven en dat van kinderen die bij beide ouders verblijven, terwijl het risico op deprivatie voor kinderen die in hoofdzaak bij één ouder verblijven bijna 4 keer (voor moeders) en 2,5 keer (voor vaders) hoger is. Zodra we controleren op verschillen in inkomen, opleidingsniveau, land van herkomst en aantal kinderen, verdwijnen de verschillen voor de vaders die alleen voor hun kinderen zorgen, maar niet voor de moeders.

Een andere belangrijke vraag is of de kwetsbare positie van kinderen die hoofdzakelijk/exclusief bij hun moeder verblijven, het gevolg is van het feit dat de meeste van deze moeders alleenstaande ouders zijn, dan wel of het te maken heeft met de verblijfsregeling op zich. Zo'n regeling betekent een last, zelfs als er een nieuwe partner is.

Wanneer we een onderscheid maken tussen kinderen die verblijven bij een alleenstaande moeder en kinderen die verblijven bij een moeder met een nieuwe partner, toont de analyse aan dat de tweede categorie een vergelijkbaar risico op deprivatie loopt als kinderen in niet-gescheiden gezinnen, wanneer op alle variabelen inzake middelen en behoeften wordt gecontroleerd. Hieruit blijkt duidelijk dat kinderen die bij een alleenstaande moeder verblijven een belangrijk extra risico lopen op deprivatie, zelfs als er wordt gecontroleerd op andere verschillen. Dit kan worden verklaard door de extra kosten die het alleen wonen met kinderen met zich meebrengt. Naast de factor van de extra kosten tonen onze data ook duidelijk aan dat alleenstaande moeders dit risico cumuleren met andere risicofactoren op deprivatie: een kleinere kans dat ze aan het werk zijn; wanneer ze werken moeilijkheden om privé- en beroepsleven te combineren; een lager inkomen omdat er maar één potentiële kostwinner is in het huishouden; geen mogelijkheid om het risico op werkloosheid, inactiviteit of gezondheidsproblemen te verdelen over volwassenen in het huishouden; hogere huisvestingskosten en hogere kosten in verband met de organisatie van het gezinsleven en de zorg voor de kinderen. Vermeldenswaard is tot slot dat in 60% van de gevallen waarin de kinderen in hoofdzaak bij de moeder verblijven, er geen onderhoudsgeld wordt betaald door een ander huishouden.

Deze analyse toont ook aan dat het van cruciaal belang is om deze data op regelmatige basis te verzamelen, met meer informatie over de verdeling van de kosten tussen de twee gescheiden ouders, de verdeling van de kinderbijslag en het niet betalen van alimentatiegeld.

A large, light blue number '10' is positioned on the left side of the page. The background is a solid dark blue with faint, light blue abstract lines and shapes, including a large, stylized '10' that overlaps with the main title text.

10

Aanbevelingen voor het beleid

Onze studie bevestigt dat veel kinderen in ons land dagelijks te kampen hebben met vormen van deprivatie. Deze al vaak herhaalde vaststelling heeft voor deze kinderen gevolgen, zowel op korte als op lange termijn.

Zoals we ook reeds hebben aangegeven in onze vorige studies, zijn de risicofactoren voor deprivatie bij kinderen verbonden met diverse elementen: een gebrek aan middelen (het huidig besteedbaar inkomen, maar ook het inkomen uit het verleden en in de toekomst, door de link die er is met werk en het opleidingsniveau); behoeften (kosten voor huisvesting, voor kinderopvang, voor gezondheidszorg enz.); de demografische situatie (leven in een eenoudergezin, wat zowel invloed heeft op de middelen als op de kosten).

Als we het consumptieniveau als referentie nemen voor wat mogelijk is op het vlak van deprivatie bij kinderen, dan heeft België, een land met een van de hoogste gemiddelde consumptieniveaus in Europa, nog veel manoeuvreerruimte om kinderen beter te beschermen, door een beleid van herverdeling en van toegang tot publieke goederen en diensten.

Het is essentieel om een breed, transversaal plan op te zetten. Dat moet alle aspecten aanpakken die op dit moment verhinderen dat deze gezinnen een fatsoenlijke levensstandaard hebben.

Prioritaire werven ter ondersteuning van de **middelen van huishoudens** omvatten:

- ✿ Steun voor huishoudens met een laag inkomen, door beleidspistes te onderzoeken die gericht zijn op het verhogen van hun netto-inkomen, zodat deze huishoudens volwaardig kunnen participeren aan de samenleving;
- ✿ Voldoende hoge sociale uitkeringen voor ouders die geen werk hebben, zodat ze in de behoeften van hun kinderen en van zichzelf kunnen voorzien;
- ✿ Ondersteuning bij het vinden van kwaliteitsvol werk voor de ouders die het meest kwetsbaar zijn op de arbeidsmarkt;
- ✿ De kinderbijslag volledig inzetten als een instrument in de strijd tegen kinderarmoede, door in de verschillende entiteiten van het land te werken aan een ambitieuze hervorming van het huidige systeem, om zo gerichte steun te kunnen bieden aan gezinnen met de laagste inkomens en aan eenoudergezinnen. Een model van progressief universalisme, waarbij meer wordt gegeven aan wie het meer nodig heeft, maar binnen een universeel kader, is hiervoor het meest aangewezen. Inspiratie kan men vinden in Canada, waar een ambitieuze hervorming van het systeem van de kinderbijslagen de kinderarmoede substantieel heeft doen dalen.

Om deprivatie bij kinderen en de gevolgen ervan op korte en lange termijn te bestrijden, is het ook essentieel om **effectieve en gratis toegang tot kwaliteitsvolle diensten te garanderen voor gezinnen met een laag inkomen**. Een recente Europese studie toont het belang aan van hefboomen die in ons land onvoldoende worden gebruikt inzake de vrije toegang tot publieke basisdiensten voor kinderen in armoede (Baptista, Guio, Marlier en Perista, 2023):

- ✿ Deze studie toont aan dat in tal van Europese landen de school, al het materiaal en alle activiteiten die daarbij horen, écht gratis zijn. Ook in België is naar school gaan in principe gratis. In Vlaanderen bestaat er een lijst met schoolmateriaal en -activiteiten die noodzakelijk zijn voor de basisschool. Die is goedgekeurd door het Vlaams Parlement: wat op de lijst staat, moet gratis ter beschikking worden gesteld aan kinderen. Er is ook een maximumfactuur voor de andere goederen en activiteiten die door de school worden gevraagd: die bedraagt 95 euro voor het schooljaar 2022-2023 (Van Lancker, 2023). In de praktijk blijkt echter uit enquêtes dat de schoolkosten hoger zijn dan de maximumfactuur en dat daar goederen en activiteiten onder thuishoren die normaal gratis zijn. Havermans et al. (2019, geciteerd door Van Lancker, 2023) toonden aan dat ouders in 2017-2018 gemiddeld 448,55 euro uitgaven. De totale kosten die aan de ouders worden aangerekend zijn veel hoger dan de toelage bij het begin van het schooljaar (de 'schooltoeslag').

In het secundair onderwijs is dat nog meer het geval, omdat er geen maximumfactuur is en er geen lijst overeengekomen is van noodzakelijke materialen en activiteiten. De Norre et al. (2019, geciteerd door Van Lancker, 2023) hebben aangetoond dat de gemiddelde kosten 1200 euro bedragen, inclusief vervoer. In de Federatie Wallonië-Brussel⁹ mogen lagere scholen in theorie geen schoolgeld vragen aan ouders, met een uitzondering voor activiteiten in verband met zwemmen, cultuur, sport, schoolreizen en bepaalde schoolboeken die collectief worden aangekocht ter ondersteuning van een cursus. Andere facultatieve kosten zijn ook mogelijk. In de praktijk heeft de Ligue des Familles (2022) aangetoond dat ouders gemiddeld 182 euro per jaar moeten betalen, inclusief voor materiaal dat gratis zou moeten zijn. Ook op secundaire scholen moeten ouders betalen voor sportactiviteiten, schoolreizen, zwemmen, fotokopieën of het huren van schoolboeken en ander materiaal; er zijn ook nog andere optionele kosten. In de praktijk worden de kosten (exclusief voor IT) geschat op 428 euro per jaar in het algemeen onderwijs, en respectievelijk 627 en 689 euro in het technisch en beroepsonderwijs (Ligue des Familles, 2022). Dezelfde enquête schatte de kosten van schoolreizen op gemiddeld 260 euro, met grote verschillen.

Deze cijfers tonen aan dat de schoolkosten niet verwaarloosbaar zijn en kunnen wegen op het gezinsbudget, in het bijzonder van gezinnen die dagelijks te kampen hebben met deprivatie. Guio et al. (2022) hebben aangetoond dat

⁹ Artikels 1.7.2-1 tot 1.7.2-3 van het decreet van 3 mei 2019, Federatie Wallonië-Brussel

er op macroniveau een negatieve correlatie bestaat tussen schoolkosten en deprivatie bij kinderen, zelfs wanneer er rekening wordt gehouden met andere sociaaleconomische verschillen tussen landen. Het is daarom noodzakelijk ernaar te streven dat naar school gaan écht gratis wordt.

Effectieve toegang tot onderwijs is niet alleen een zaak van kosten. Het is van essentieel belang dat scholen hun functie van 'sociale lift' kunnen vervullen en dat ze geen sociale ongelijkheden reproduceren in termen van slaagkansen (zie bijvoorbeeld Guio en Vandenbroucke, 2019). Volgens de gegevens van het PISA-onderzoek van de OESO, dat de onderwijsprestaties van 15-jarige leerlingen vergelijkt, zien we bijvoorbeeld dat voor lezen het verschil tussen de score van leerlingen uit het bovenste kwartiel van de gebruikte sociaaleconomische schaal en die van leerlingen uit het onderste kwartiel tot het hoogste behoort van de landen die aan dit onderzoek hebben deelgenomen (België staat 6de op 74 landen, PISA-onderzoek 2018).¹⁰

- ❁ Onze studie toont ook aan dat deprivatie bij kinderen tevens deprivatie inzake voeding inhoudt. Deze vaststelling is ernstig: dit kan tal van gevolgen hebben voor de gezondheid, het welzijn, het gevoel van voedselzekerheid en het naar school gaan. Guio (2023) heeft aangetoond dat veel Europese landen gratis schoolmaaltijden verstrekken. Sommige landen doen dat voor alle schoolgaande kinderen, ongeacht hun sociale klasse, als onderdeel van een gelijke kansen aanpak van de volksgezondheid (Luxemburg, Estland, Finland, Zweden). Andere doen het alleen voor bepaalde leeftijdsgroepen, meestal in het basisonderwijs (Kroatië, Letland, Litouwen). Weer andere landen kiezen voor gratis maaltijden voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen (Duitsland, Cyprus, Spanje, Hongarije, Malta, Slovenië, Slowakije, Portugal, Polen en Tsjechië). Nog landen kiezen ervoor om alleen in achterstandsscholen gratis maaltijden te verstrekken, met beperkingen wat betreft de selectie van scholen (Griekenland, Ierland, Roemenië en Nederland).

Wat doeltreffendheid betreft, zijn gratis maaltijden voor iedereen of voor gezinnen met een laag inkomen (als ze doelgericht zijn, niet stigmatiseren en geen extra stappen vergen van de ouders) efficiënt bij het ondersteunen van gezonde voeding, zich beter kunnen concentreren op school, het gevoel van voedselzekerheid en voordelen op middellange termijn (gezondheid, het risico op zwaarlijvigheid). Tegelijk ontlasten ze de ouders wat betreft hun budget en de tijd die ze aan maaltijden moeten besteden. Slechts een handvol landen heeft geen beleid voor gratis schoolmaaltijden. België is daar één van. Alleen de Federatie Wallonië-Brussel heeft een proefproject opgezet dat 45.000 kinderen in kansarme scholen bereikt. Deze inspanning moet worden toegejuicht, maar dit betekent wel dat de meeste kinderen die in België met deprivatie te maken hebben, niet genieten van een beleid voor gratis schoolmaaltijden, waarvan de totale kosten voor het hele land minder dan 1% van de totale onderwijskosten zouden bedragen (zie voor deze inschatting Guio, 2023).

¹⁰ <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?plotter=h5&primaryCountry=BEL&treshold=10&topic=PI>

- ❁ Onze studie toont aan dat gedepriveerde kinderen minder kans hebben om ingeschreven te zijn voor een vorm van formele kinderopvang dan niet-gedepriveerde kinderen. Er moet actie worden ondernomen tegen *alle* obstakels die tot deze ongelijkheid leiden. Op lange termijn heeft ze gevolgen voor de kansen van kinderen om uit de armoede te ontsnappen: problemen met de financiële toegankelijkheid; prioritaire toegang voor werkende ouders; een tekort aan opvangplaatsen op een redelijke afstand, vooral in afgelegen of arme gebieden; openingsuren die niet flexibel genoeg zijn; modaliteiten voor de inschrijving die te weinig flexibel zijn (vooral als de inschrijving nodig is als het kind al geboren is, of al iets ouder is, of als er nood is aan spoedopvang). Ook de kwaliteit van de kinderopvang is van cruciaal belang. De personeelsomkadering moet worden ondersteund, zowel wat de aantallen als wat de kwalificaties en de permanente opleiding van personeelsleden betreft. Wat de financiële toegankelijkheid betreft, is het feit dat wie van een verhoogde uitkering geniet, ook kan genieten van gratis kinderopvang een grote stap voorwaarts in de Federatie Wallonië-Brussel. De impact van deze maatregel hangt af van de beschikbare plaatsen en van de kwaliteit en de modaliteiten van de opvang; dat moet de komende jaren worden geëvalueerd.

In Vlaanderen is er een duidelijke nood om de tarieven voor de laagste inkomens structureel te verlagen. Ook het gebrek aan voldoende betaalbare plaatsen van goede kwaliteit is er een groot probleem. Prioritair moet de kind/begeleider-ratio naar omlaag, moeten de omkadering en de ondersteuning van het personeel verbeteren en moet men ernaar streven dat alle opvangplaatsen voor kinderen inkomensgerelateerd zijn. Om de toegang van kwetsbare kinderen tot kwaliteitsvolle kinderopvang te verzekeren zullen de overheidsinvesteringen in alle regio's van het land drastisch moeten toenemen.

- ❁ Wat de toegang tot gezondheidszorg betreft, tonen Baptista et al. (2023) aan dat gratis toegankelijkheid voor alle kinderen (of ten minste voor kinderen in armoede) de norm is in alle lidstaten: tot de huisarts (behalve in België), tot een specialist (behalve in België en Cyprus) en tot geneesmiddelen die worden voorgeschreven door een arts (behalve in acht lidstaten, waaronder België). In België bestaan er weliswaar mechanismen om de kosten voor gezondheidszorg binnen de perken te houden (maar zonder ze gratis te maken), zoals de verhoogde tegemoetkoming, de maximumfactuur, de derde betaler en de medische huizen, maar onze studie toont aan dat gedepriveerde kinderen met twee problemen kampen: een grotere kans op gezondheidsproblemen in hun kindertijd, en moeilijkheden om de nodige zorg te krijgen. Om te maken dat de kosten nooit een obstakel vormen, moet de gratis toegang tot tandartsen, vaccinaties en het eerste consult inzake geestelijke gezondheid die momenteel in ons land van toepassing is, uitgebreid worden naar *alle* andere types zorg die kinderen tijdens hun kindertijd nodig hebben, inclusief geestelijke gezondheidszorg en logopedie als dat nodig is. Daarnaast moeten er meer sensibiliserings- en preventiestrategieën worden opgezet om niet-financiële barrières tegen te gaan (vervoersproblemen, weet hebben van het belang van zorg, angsten enz.). Toegang op school tot tandheelkundige basiszorg of andere zorg kan een optie

zijn om ervoor te zorgen dat er door meer mensen gebruik wordt gemaakt van deze zorg. Het garanderen van effectieve en gratis toegang tot alle gezondheidsdiensten voor kinderen is een sleutelement in het doorbreken van de vicieuze cirkel van de generatiearmoede, die wordt veroorzaakt door de schadelijke effecten van armoede op lange termijn op de gezondheid van kinderen.

- ✿ Toegang tot veilige en fatsoenlijke huisvesting is essentieel voor het welzijn van kinderen, maar ook om de schadelijke gevolgen van slechte huisvesting voor de gezondheid te voorkomen. Ook hier is er nog ruimte voor meer effectieve steun, zowel voor het ondersteunen van huurders met een laag inkomen in de particuliere sector als voor het uitbreiden van de sociale sector. Adequate, effectieve en snelle zorg voor de meest acute situaties, zoals thuisloosheid of andere vormen van dakloosheid, is ook essentieel om de schade te voorkomen die deze situaties voor kinderen veroorzaken. Volgens de telling van thuislozen die de Koning Boudewijnstichting uitvoerde in de steden Charleroi, Namen, Zuidwest-Vlaanderen en de BraVio-zone (eerstelijnszorg) rond Vilvoorde, is 26% van het totale aantal getelde personen een kind.¹¹

¹¹ <https://kbs-frb.be/nl/telling-dak-en-thuisloosheid-globaal-rapport-2021>

De toegang tot deze basisvoorzieningen vormt de basis van het engagement dat de EU-lidstaten in 2021 aangingen om een **Europese Kindgarantie** in te voeren. Die moet ervoor zorgen dat elk kind dat armoede en sociale uitsluiting ervaart in de EU *gratis effectieve toegang* heeft tot kinderopvang en onderwijs (inclusief buitenschoolse activiteiten), tot een gezonde maaltijd op elke schooldag, tot gezondheidszorg, gezonde voeding en passende huisvesting. Ook wordt door de Kindgarantie aanbevolen dat de lidstaten instaan voor de samenhang van hun sociaal, onderwijs-, gezondheids-, voedings- en huisvestingsbeleid op nationaal, regionaal en lokaal niveau en dat ze, in de mate van het mogelijke, hun relevantie opkrikken om kinderen op een geïntegreerde wijze te ondersteunen. **De lidstaten hebben zich ertoe verbonden nationale actieplannen uit te werken voor de periode tot 2030.** In België is het, gelet op de lacunes die we in deze studie aanhaalden, essentieel dat dit plan ernstig wordt genomen en dat de federale, gemeenschaps- en gewestregeringen hun acties coördineren om tot een ambitieuze strategie te komen, rekening houdend met de regionale en lokale verschillen, de nodige financiële middelen, de termijnen en een kader voor de opvolging en de evaluatie van het beleid met kwaliteitsvolle data (Raad van de EU, 2021; Frazer et al., 2020; Guio et al., 2021).

Naast de mogelijke acties om de middelen waarover gezinnen beschikken te ondersteunen en om de toegang tot basisdiensten te garanderen, is een beleid dat rekening houdt met **de demografische samenstelling** van bepaalde huishoudens essentieel. **De studie heeft overduidelijk de sleutelrol aan het licht gebracht die moeders spelen na een scheiding van een koppel, en ook hun extreme kwetsbaarheid als alleenstaande eenoudergezinnen in de meeste gevallen.** Er moet dringend rekening worden gehouden met deze realiteit. De korte- en langetermijneffecten van de bijbehorende deprivatie bij kinderen die niet de kans krijgen om met beide ouders op te groeien moeten worden tegengegaan. De arbeids-, huisvestings- en kinderopvangmarkt alleen zijn niet in staat om het financiële en emotionele welbevinden van alleenstaande ouders en hun kinderen effectief te garanderen. Er is krachtige aanvullende overheidssteun nodig om moeders en vaders bij wie de kinderen verblijven te helpen, om aan de extra risico's en kosten waarmee zij worden geconfronteerd het hoofd te kunnen bieden.

Alle hierboven voorgestelde beleidsaanbevelingen zijn noodzakelijk om moeders en vaders te ondersteunen bij wie de kinderen verblijven en die vaak een kwetsbare sociaaleconomische situatie combineren met risicofactoren die verband houden met hun demografische situatie als alleenstaande ouder. Er is een dringende maatschappelijke nood om rekening te houden met de extreme kwetsbaarheid van deze ouders.

Dit kan gebeuren door ondersteuning – financieel of in natura – maar dan wel op een substantiële en transversale manier op elk gebied: kosten voor de school, huisvesting, gezondheid, kinderopvang, vrije tijd enz.

Alleenstaande ouders moeten een brede waaier aan rollen en verantwoordelijkheden combineren met een gebrek aan tijd en middelen. Krachtige ondersteuning om hen te helpen werk en gezinsleven in balans te brengen is cruciaal om hun situatie leefbaar te maken en hun ouderlijk potentieel en geestelijke gezondheid te maximaliseren. De resultaten van onze studie laten zien dat deze ondersteuning moet bestaan uit:

- ✿ Flexibele, betaalbare en kwaliteitsvolle voorzieningen voor jonge kinderen (dagopvang, naschoolse opvang, vakantieopvang). In alle Belgische gewesten is de toegang tot kinderopvang voor gedepriveerde kinderen rampzalig, met onmiddellijke gevolgen voor de tewerkstellingskansen van alleenstaande ouders;
- ✿ een adequate bescherming van het minimuminkomen, met inbegrip van de kinderbijslag, die het gezinsinkomen van alleenstaande ouders ondersteunt. De bestaande kinderbijslagssystemen moeten meer worden gericht op kwetsbare gezinnen, met name op alleenstaande ouders, door middel van sociale toeslagen;
- ✿ een substantiële hervorming van de dienst die het alimentatiegeld invordert, zodat alimentatiebetalingen gegarandeerd worden door de overheden, naar Scandinavisch voorbeeld.

Toegankelijke sociale huisvesting en steun voor huisvesting zijn, net als gratis gezondheidszorg en gratis schoolmaaltijden, belangrijk voor alle kinderen, zoals we hierboven hebben uitgelegd, maar nog meer voor kinderen die in eenoudergezinnen leven.

Het sociaal beleid en het gezinsbeleid zouden het statuut 'samenwonende' niet mogen aanwenden om alleenstaande ouders die een nieuwe relatie hebben uit te sluiten van steun, omdat zo'n relatie onstabiel kan zijn, of omdat de nieuwe partner niet kan of wil bijdragen aan de kosten van de kinderen van zijn/haar partner. Een hervorming van de manier waarop samenwonen in rekening wordt gebracht bij het bepalen van de hoogte van uitkeringen en sociale overdrachten is cruciaal. Zo moet worden vermeden dat mensen belemmerd worden bij het opnieuw aangaan van een relatie en moet elke ouder de kans krijgen vrije keuzes te maken in haar/zijn persoonlijk leven.

Onze studie heeft een aantal bevindingen over eenouderschap aan het licht gebracht die verder onderzoek verdienen. Veel vragen blijven onbeantwoord. Hoe belanden ouders in het eenouderschap, ondanks het feit dat sinds 2007 de wijziging van het Belgische echtscheidingsrecht rechters verplicht om eerst de mogelijkheid van co-ouderschap te onderzoeken? Is dit een voorkeur van ouders die niet naar de rechter stappen? Is het een gedwongen keuze voor een van de ouders? We hebben ook geen gegevens over de verdeling van de kosten en de gezinstoelagen tussen gescheiden ouders. Het is verder belangrijk om de extra kosten (direct en indirect) die verbonden zijn met het eenouderschap te kunnen kwantificeren. We hopen dat onze studie de aanleiding zal zijn voor het verder verzamelen van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens om deze vragen te kunnen beantwoorden.

Tot slot is het belangrijk er nog eens aan te herinneren dat investeren in kinderen niet mag worden gezien als een kostenpost voor de financiën van een land, maar als **een investering met een hoog rendement, doordat ze bijdraagt aan de inclusieve groei van het land**. Zorgen voor een toereikend inkomen en voor effectieve toegang tot diensten voor gedepriveerde kinderen en hun gezinnen is niet alleen een plicht vanuit het perspectief van de mensenrechten, maar ook een kwestie van economisch gezond verstand (De Schutter, Frazer, Guio en Marlier, 2023).

11

Referenties

1. Atkinson, A.B. (2015). *Inequality: What Can be Done?*. Harvard University Press.
2. Baptista, I., Guio, A., Marlier, E. and Perista, P. (2023). Access for children in need to the key services covered by the European Child Guarantee: An analysis of policies in the 27 EU Member States. European Social Policy Analysis Network (ESPAN), Luxembourg: Publications Office of the European Union.
3. Conseil de l'UE (2021), Recommandation du Conseil (EU) 2021/1004 du 14 juin 2021 établissant une Garantie européenne pour l'Enfance, Conseil de l'UE, Bruxelles. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:32021H1004>
4. Cooper, K., & Stewart, K. (2021). Does household income affect children's outcomes? A systematic review of the evidence. *Child Indicators Research*, 14(3), 981-1005.
5. Cour des Comptes (2019), Service des créances alimentaires - Qualité du traitement des demandes d'intervention et efficacité du recouvrement des créances. *Rapport de la Cour des Comptes à la Chambre des Représentants*, Bruxelles, juillet 2019 https://www.ccrek.be/Docs/2019_28_ServiceCreancesAlimentaires.pdf
6. De Norre, J., Havermans, N. and Groenez, S. (2019), Studiekosten in de eerste graad secundair onderwijs, Research Paper SONO/ 2018/OL3.3/1, Steunpunt Onderwijsonderzoek, Gent.
7. De Schutter, O., Frazer, H., Guio, A.-C. and Marlier, E. (2023), *The escape from poverty, Breaking the Vicious Cycles Perpetuating Disadvantage*, Bristol Policy Press.
8. Eurostat (2022), Methodological guidelines and description of EU-SILC Target Variables – 2021 Operation.
9. Frazer H., Guio A.-C. and Marlier E. (2021), Inter-generational transmission of poverty: What it is, why it matters and how to tackle it, *OSE Paper Series*, Research Paper No. 49, Brussels: European Social Observatory, 68 p.
10. Garriga, A., Turunen, J., Bernardi, L. (2021). The Socioeconomic Gradient of Shared Physical Custody in Two Welfare States: Comparison Between Spain and Sweden. In: Bernardi, L., Mortelmans, D. (eds) *Shared Physical Custody. European Studies of Population*, vol 25. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68479-2_9
11. Goldblatt P., Siegrist J., Lundberg O., Marinetti C., Farrer L. and Costongs C. (eds.) (2015), *Drivers for health equity: Improving health equity through action across the life course. Summary of evidence and recommendations from the Drivers project*, EuroHealthNet, Brussels. https://eurohealthnet.eu/sites/eurohealthnet.eu/files/publications/DRIVERS_Recommendations_rel2.pdf
12. Gross-Manos D. and Bradshaw J. (2022), 'The Association between the Material Well-Being and the Subjective Well-Being of Children in 35 Countries'. *Child Indicators Research*, 15(1), 1-33. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12187-022-09930-8>

13. Guio, A.-C., Frazer, H. and Marlier, E. (eds) (2021). *Study on the economic implementing framework of a possible EU Child Guarantee scheme including its financial foundation*, Second phase of the Feasibility Study for a Child Guarantee (FSCG2): Final Report, European Commission, Brussels.
14. Guio, A.-C., Gordon, D. and Marlier, E. (2012), *Measuring material deprivation in the EU: Indicators for the whole population and child-specific indicators*, Eurostat Methodologies and working papers, Publications office of the European Union, Luxembourg.
15. Guio, A.-C., Gordon, D., Marlier, E., Najera, H. and Pomati, M. (2018), Towards an EU measure of child deprivation", *Child indicators research*, June 2018, Volume 11, Issue 3, 835–860
16. Guio, A.-C., Marlier, E., Vandenbroucke, F. and Verbunt, P. (2022), Differences in Child Deprivation Across Europe: The Role of In-Cash and In Kind Transfers, *Child Indicators Research*, June.
17. Guio, A.-C., Vandenbroucke, F. (2019), La pauvreté et la déprivation des enfants en Belgique. comparaison des facteurs de risque dans les trois régions et les pays voisins, Fondation Roi Baudouin
18. Guio, A. C. (2023). Free school meals for all poor children in Europe: An important and affordable target?, *Children & Society*, forthcoming. <https://doi.org/10.1111/chso.12700>
19. Hakovirta, M., Skinner, C., Hiilamo, H., & Jokela, M. (2020). Child poverty, child maintenance and interactions with social assistance benefits among lone parent families: A comparative analysis. *Journal of Social Policy*, 49(1), 19-39.
20. Havermans, N., De Norre, J. and Groenez, S. (2019), Studiekosten in het basisonderwijs, Research paper SONO/2019/OL3.3/1, Steunpunt Onderwijs Onderzoek, Gent.
21. Hjern A, Bergström M, Kjaer Urhoj S, Nybo Andersen AM. (2020). Early childhood social determinants and family relationships predict parental separation and living arrangements thereafter. *Acta Paediatr.* 2021 Jan; 110(1):247-254. doi: 10.1111/apa.15322. Epub 2020 May 11. PMID: 32311778.
22. Letablier M.-T., Wall K. (2018), Changing Lone Parenthood Patterns: New Challenges for Policy and Research, in Bernardi, L and D. Mortelmans (eds.), Lone Parenthood in the Life Course, *Life Course Research and Social Policies* 8, DOI 10.1007/978-3-319-63295-7_9
23. Lewer D., Jayatunga W., Aldridge R.W. et al. (2020), 'Premature mortality attributable to socioeconomic inequality in England between 2003 and 2018: an observational study', *Lancet Public Health*, 5(1), E33-E41. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(19\)30219-1](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(19)30219-1)
24. Liges des familles (2021), Agir contre les créances alimentaires impayées. Les 5 avances à réaliser. <https://liguedesfamilles.be/storage/18805/2021103-etude-creances-alimentaires.pdf>
25. Ligue des familles (2022), Le Baromètre des parents, <https://liguedesfamilles.be/storage/23805/221122-Barom%C3%A8tre-2022-OK.pdf>

26. Mack, J. and S. Lansley (1985). *Poor Britain*, Allen and Unwin, London.
27. Mortelmans D. and Defever C. (2018), Income Trajectories of Lone Parents After Divorce: A View with Belgian Register Data, in Bernardi, L and D. Mortelmans (eds.), *Lone Parenthood in the Life Course, Life Course Research and Social Policies*, 8, DOI 10.1007/978-3-319-63295-7_9
28. Nelson, K. (2012). Counteracting material deprivation: The role of social assistance in Europe. *Journal of European Social Policy*, 22(2), 148-163.
29. Nevejan, H., Van Camp, G., & Vandelannoote, D. (2021). Regionale kinderbijslag hervormingen – Een impactanalyse met het microsimulatiemodel EXPEDITION. Working Paper 04-21, Brussel: Federaal Planbureau.
30. Nieuwenhuis, R. & Maldonado, L. (2018). *The Triple Bind of Single-Parent Families: Resources, Employment and Policies to Improve Wellbeing*. Policy Press.
31. Notten G. and Guio A-C (2023) [Reducing poverty and social exclusion in Europe: estimating the marginal effect of income on material deprivation](#), *Socio-Economic Review*, February.
32. Nolan, B. and Whelan, C.T. (2011), *Poverty and Deprivation in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
33. OECD and European Union (2018), *Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle*, OECD Publishing, Paris/ European Union, Brussels. https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en
34. Pelletier D. (2016), [Prévalence, déterminants et dynamique des arrangements de temps parental postséparation chez les enfants québécois nés à la fin des années 1990 \(umontreal.ca\)](#), PhD thesis, University of Montreal.
35. Roelen, K., & Gassmann, F. (2008). Measuring child poverty and well-being: A literature review. Maastricht Graduate School of Governance Working Paper Series No.
36. Schepers, W., De Wispelaere, F., & Pacolet, J. (2020). Actualisering van de budgettaire impact van de toekenning van voorschotten door de dienst alimentatievordering (DAVO). *SPF Finances*, Service des Créances alimentaires.
37. Skinner, C., & Hakovirta, M. (2020). Separated families and child support policies in times of social change: A comparative analysis. *The Palgrave handbook of family policy*, 267-301.
38. Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom*. Allen Lane and Penguin Books.
39. Vandenbroeck, M., Lenaerts, K. and Beblavy, M. (2018). *Benefits of Early Childhood Education and Care and the conditions for obtaining them*. Brussels: European Expert Network on Economics of Education.
40. Van Lancker, A. (2023) Access for children in need to the key services covered by the European Child Guarantee – Belgium. European Social Policy Analysis Network, Brussels: European Commission.

41. Van Lancker, W., Ghysels, J., & Cantillon, B. (2015). The impact of child benefits on single mother poverty: Exploring the role of targeting in 15 European countries. *International Journal of Social Welfare*, 24(3), 210-222.
42. Van Lancker, W., & Van Mechelen, N. (2015). Universalism under siege? Exploring the association between targeting, child benefits and child poverty across 26 countries. *Social science research*, 50, 60-75.
43. Visser, M., Gesthuizen, M. and Scheepers, P. (2014). The impact of macro-economic circumstances and social protection expenditure on economic deprivation in 25 European countries, 2007–2011. *Social Indicators Research*, 115(3), 1179-1203.

12

Bijlage

Bijlage 1: lijst met de afkortingen van landennamen			
BE	België	LT	Litouwen
BG	Bulgarije	LU	Luxemburg
CZ	Tsjechische Republiek	HU	Hongarije
DK	Denemarken	MT	Malta
DE	Duitsland	NL	Nederland
EE	Estland	AT	Oostenrijk
IE	Ierland	PL	Polen
EL	Griekenland	PT	Portugal
ES	Spanje	RO	Roemenië
FR	Frankrijk	SI	Slovenië
HR	Kroatië	SK	Slovakije
IT	Italië	FI	Finland
CY	Cyprus	SE	Zweden
LV	Letland		

